

Univerzita Karlova

Právnická fakulta

Andrea Plávková

PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Lukáš Bohuslav

Katedra:

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu):

29. 08. 2017

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29. 08. 2017

Podpis

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych tímto poděkovala Univerzitě Karlově, Právnické fakultě Univerzity Karlovy, vedoucímu své diplomové práce a všem členům mé rodiny, kteří mě při psaní diplomové práce i během celého studia podporovali.

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	6
ÚVOD	7
KAPITOLA 1 RESTORATIVNÍ JUSTICE	10
1.1 Základní myšlenky a principy restorativní justice	10
1.2 Restorativní justice a alternativní sankce v českém trestním právu	12
KAPITOLA 2 ODKLONY	15
2.1 Obecně o odklonech v českém trestním právu	15
2.2 Přínosy odklonů pro trestní právo	16
KAPITOLA 3 INSTITUT PODMÍNĚNÉHO ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ	19
3.1 Obecně o podmíněném zastavení trestního stíhání	19
3.2 Podmínky aplikace podmíněného zastavení trestního stíhání	20
3.2.1 Řízení o přečinu	20
3.2.2 Souhlas obviněného	21
3.2.3 Doznání obviněného	21
3.2.4 Náhrada škody a vydání bezdůvodného obohacení	23
3.2.5. Dostatečnost rozhodnutí	24
3.3 Podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 odst. 2	27
3.3.1 Závazek zdržet se určité činnosti	27
3.3.2 Složení částky určené na peněžitou pomoc obětem trestních činů	28
3.4 Podmíněné zastavení trestního stíhání u mladistvých	29
3.5 Podmíněné zastavení trestního stíhání u právnických osob	33
KAPITOLA 4 PROCESNÍ NÁLEŽITOSTI PODMÍNĚNÉHO ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ	35
4.1 Role Probační a mediační služby	35
4.2 Postup státního zástupce	37
4.3 Postup soudu	38
4.4 Opravné prostředky	39
KAPITOLA 5 DOPADY PODMÍNĚNÉHO ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ NA ZÚČASTNĚNÉ SUBJEKTY	41
5.1 Dopady na obviněného	41
5.2 Role poškozeného	43

KAPITOLA 6 SROVNÁNÍ S JINÝMI DRUHY ODKLONŮ	45
6.1 Srovnání s narovnáním.....	45
6.2 Srovnání s podmíněným odložením podání návrhu na potrestání	47
6.3 Srovnání s odstoupením od trestního stíhání.....	48
KAPITOLA 7 SROVNÁNÍ SE SLOVENSKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU	50
7.1 Srovnání úpravy odklonů v českém a slovenském trestním právu	50
7.2 Srovnání úpravy podmíněného zastavení trestního stíhání v českém a slovenském trestním právu	52
7.2.1 Podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného	54
KAPITOLA 8 PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ V APLIKAČNÍ PRAXI ...	56
8.1 Využívání podmíněného zastavení trestního stíhání státními zástupci	56
8.2 Využívání podmíněného zastavení trestního stíhání soudy	59
8.3 Podmíněné zastavení trestního stíhání de lege ferenda	60
ZÁVĚR	63
ABSTRAKT.....	65
ABSTRACT	67
SEZNAM ZDROJŮ	69
Knižní zdroje.....	69
Zákony a jiné prameny práva.....	70
Judikatura	71
Internetové zdroje	71
KLÍČOVÁ SLOVA	72
KEY WORDS	72

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

PMS- Probační a mediační služba

PZTS- Podmíněné zastavení trestního stíhání

Tr. por. - Zákon č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok

TŘ- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

TZ -Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

ZSM Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

Z.z.- Zbierka zákonov

ÚVOD

Trestné činy představují ohrožení systému hodnot společnosti, norem společenského chování a narušují fungování společnosti. Společnost na tato ohrožení reaguje, v čem má podstatné místo systém sankcí, reprezentovaný trestním právem.¹

Původním základním principem trestního práva je právě reakce společnosti, respektive státní moci na provinění, jehož se pachatel dopustil, a snaha potrestat ho za újmu, které se svým protiprávním jednáním vůči společnosti dopustil. Vnímání účelu trestu se ale v průběhu historie vyvíjelo, přičemž popří hlavní myšlenke trestat, protože bylo spácháno zlo, se přesazovala i teorie prevence - trestat, aby nebylo páčáno zlo - a teorie kombinující oba přístupy.² Trestný čin má ale obvykle kromě společnosti jako celku dopad také na další konkrétní osoby odlišné od pachatele, které trestní právo označuje jako poškozené. Jde o osoby, které jsou jednáním pachatele nejvíc bezprostředně zasaženy a kterým je způsobena škoda nebo nemajetková újma.

Zájmy poškozených, nebo taky obětí trestných činů, zpravidla nejsou uspokojeny samotným potrestáním pachatele, tedy uložením některého z druhů trestů v systému trestních sankcí, kterým se mění vztahy mezi pachatelem a státem, nikoliv mezi pachatelem a poškozeným.

Právě na oprávněné zájmy poškozených, které tradičním přístupem k postihování trestných činů nebývají naplněny, reaguje relativně nový koncept tzv. restorativní justice, který dává do popředí právě snahu o nápravu vztahů mezi pachatelem a obětí, respektive snahu odškodnit poškozené za újmu způsobenou předchozím zaviněným narušením těchto vztahů.

Vedle zájmů poškozených jsou dalšími významnými důvody, které vedly k přehodnocení tradičních postupů a ukládání tradičních sankcí v trestním právu také významní negativní dopady na život pachatele, často ne přiměřené skutečnému dopadu jeho provinění na poškozeného, popřípadě na společnost, jako i ekonomické dopady na samotnou společnost a stát. Tyto ekonomické dopady jsou jednak přímé, v podobě vysokých nákladů na tradiční formu trestu, kterou je nepodmíněný trest odnětí svobody,

¹ SCHEINOST, Miroslav, VÁLKOVÁ, Helena a kol.: Sankční politika a její uplatňování. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, ISBN 978-80-7338-154-7, s. 9

² ŠČERBA, Filip.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 19

jednak nepřímé, související právě s negativními následky pro pachatele, kteří se po propuštění z výkonu trestu a se záznamem v evidenci rejstříku trestů ocitají v ekonomicky obtížné situaci.

Na uvedené problémy se současné trestní právo snaží reagovat jednak hmotněprávními, jednak procesně právními alternativami k tradičním trestněprávním postupům. Z procesního hlediska představují nejvýznamnější alternativu tzv. odklony, které umožňují orgánům činným v trestním řízení postup jiný než klasický: obvinění – obžaloba – odsouzení - trest.

Autorka této práce se rozhodla věnovat právě jedné z forem odklonů, která je v českém trestním právu nejčastěji využívána, a to podmíněnému zastavení trestního stíhání. Jedná se o institut, který byl do českého práva zaveden relativně nedávno, v současnosti však představuje významný způsob řešení trestních věcí.

V první kapitole se autorka věnuje samotnému konceptu restorativní justice, na které je institut podmíněného zastavení trestního stíhání založen. Druhá kapitola pojednává o odklonech v české právní úpravě obecně.

Třetí kapitola se poměrně podrobně zabývá samotným institutem podmíněného zastavení trestního stíhání a obecnými podmínkami jeho aplikace. Tématem čtvrté kapitoly jsou procesní náležitosti při praktické aplikaci uvedeného institutu.

V páté kapitole se autorka věnuje dopadům podmíněného zastavení trestního stíhání na zúčastněné subjekty, tj. jako na poškozeného, tak i na obviněného a zhodnocuje rozdíly a přínosy tohoto řešení oproti dopadům jiných způsobů řešení trestních věcí.

Konkrétním srovnáním s jinými druhy odklonů v rámci českého trestního práva se zabývá šestá kapitola. Sedmá pak srovnává obecnou úpravu odklonů a zejména institut podmíněného zastavení trestního stíhání s obdobnou úpravou v trestním právu Slovenské republiky.

V závěrečné, osmé kapitole autorka píše o podmíněném zastavení trestního stíhání v aplikační praxi orgánů činných v trestním řízení v České republice a na závěr se zabývá možnostmi, jak změnit nebo zlepšit právní úpravu v dané věci do budoucna a jak může být uvedený institut častěji a účinněji využíván jako forma alternativního řešení trestních věcí.

Autorka se pro toto téma rozhodla, protože kriticky vnímá problémy související s tradičními postupy v trestním procesu, zejména nízkou preventivní a resocializační efektivitu trestu odnětí svobody³, a má zájem zabývat se otázkami, jak tyto problémy

³ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 20

eliminovat. Koncept restorativní justice hraje v současném trestním právu zásadní roli a podmíněné zastavení trestního stíhání je spolu s podmíněným odložením návrhu na potrestání tou nejčastěji využívanou formou odklonu. Autorka má proto zájem seznámit veřejnost jednak s právní úpravou podmíněného zastavení trestního stíhání, jednak s využíváním tohoto institutu v aplikační praxi, kde má své významné místo už více než dvacet let. Cílem práce je prozkoumat roli podmíněného zastavení trestního stíhání v českém trestním právu v teoretické i praktické rovině, zhodnotit kvalitu a účelnost současné právní úpravy i s ohledem na aplikační praxi a případně se i zamyslet nad možnými návrhy, jak aktuální úpravu vylepšit.

Tato práce je zpracována k právnímu stavu účinnému ke dni 29. 08. 2017.

KAPITOLA 1

RESTORATIVNÍ JUSTICE

1.1 Základní myšlenky a principy restorativní justice

Nejčastější odpovědi na otázku, jak reagovat na spáchání trestného činu, směřují k dopadení pachatele a jeho přiměřenému potrestání. Tento model trestní justice je zpravidla zjednodušeně nazýván retributivní.⁴ Představuje „přirozenou“ reakci na trestnou činnost a deviantní chování a hlásá, že pokud trest není účinný, je namístež použití trestu přísnějšího. Historický výskum trestné činnosti v několika evropských zemích ovšem svědčí o nepřiliš vysokém preventivním účinku přísných nebo krutých trestů.⁵

Restorativní justice na druhé straně nahlíží na trestný čin nejen jako na porušení zákona, ale také jako na konflikt mezi konkrétními osobami, přičemž před potrestáním viníka prioritizuje nápravu újmy způsobené oběti.⁶ Pojem restorativní justice může být vyložen jako určitý koncept zacházení s pachateli, odlišný od retributivní justice, vycházející z názoru, že současná trestní spravedlnost nepředstavuje adekvátní reakci na kriminalitu.⁷ Vůči tradičnímu, retributivnímu pojetí justice, není tento koncept v úplném protikladu, odlišně však vnímá samotnou podstatu trestného činu. Významná je zde argumentace, že si stát vedle trestání pachatelů uzurpoval také právo obětí na hledání odškodnění za způsobenou újmu.⁸

Jedním z duchovních otců nebo nejvýznamnějších představitelů myšlenek restorativní justice je Howard Zehr, který trestný čin vnímá jako zpřetrhání pavučiny vztahů, již jsou všichni lidé spojeni, a restorativní justici jako způsob, jak tato spojení opět obnovit. Toto zahrnuje nápravu morálních i materiálních škod způsobených činem, uvedení věci do původního stavu i hledání a odstraňování příčin, které k páchaní trestné činnosti

⁴ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.): Probace a mediace: Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-757-2, s. 30

⁵ STRÉMY, Tomáš (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-034-5, s. 17

⁶ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.): Probace a mediace: Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-757-2, s. 30

⁷ ŠČERBA, Filip.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 23

⁸ Tamtéž.

vedly.⁹

Restorativní justice však není založena pouze na odškodnění obětí trestné činnosti. Jejím dalším účelem je snaha přivést pachatele k převzetí odpovědnosti za svůj protiprávní čin a uvědomění si následků svého jednání, k čemu při klasickém, kontradiktorním trestním procesu častokrát nedochází, protože pachatel je motivován především k všímání si svých vlastních zájmů.¹⁰ U restorativní justice je naopak možnost pozitivního působení na osobu pachatele rozšířena i tím, že umožňuje kontakt s obětí a využívá aktivní participaci pachatele na odčinění způsobené újmy.¹¹

Samotný pojem restorativní justice byl poprvé v kontextu trestní politiky vymezen v několika článcích Alberta Eglashe, který navrhl tři typy trestního soudnictví: retributivní justici, distributivní justici (založenou na léčbě pachatele) a restorativní justici, která se soustředí na škodlivý efekt trestného činu a na účasti poškozeného i pachatele na procesu reparace a rehabilitace.¹²

Za základní principy restorativní justice je považováno především odškodnění a podpora poškozených, vzbuzení pocitu odpovědnosti u pachatelů, snaha o dosažení dialogu mezi obětí a pachatelem, náprava důsledků spáchaného činu pachatelem, zabránění recidivě pachatele a reintegrace pachatelů i poškozených do společnosti.¹³ K urovnání konfliktu mezi poškozeným a pachatelem dochází nejčastěji vyrovnáním se na materiální úrovni, co však z hlediska výchovného působení na obviněného nemůže být jediným nebo nejdůležitějším aspektem tohoto procesu, kde je častokrát důležitější právě poskytnutí morální satisfakce poškozenému. Základním prostředkem restorativní justice je proto nástroj označován jako mediace, co je forma osobního kontaktu mezi pachatelem a poškozeným, veden prostředníkem- mediátorem, které umožňuje vzájemné setkání, kladení otázek, dojednání nápravy vzniklého stavu a také možnost omluvy ze strany pachatele.¹⁴

Koncept restorativní justice a její praktické využití prostřednictvím mediace je

⁹ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.): Probace a mediace: Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-757-2, s. 30-31

¹⁰ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. Vyd.. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 24

¹¹ STRÉMY, Tomáš (ed.): Restorativna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-034-5, s. 42

¹² STRÉMY, Tomáš (ed.): Restorativna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-034-5, s. 61-62

¹³ STRÉMY, Tomáš (ed.): Restorativna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-034-5, s. 64-66

¹⁴ ŠČERBA, Filip.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd., Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 25-26

relativně novou záležitostí, postavenou právě na myšlenkách Eglashe, Zehra, Johna Braithwaiteho, Marka Umbreita a dalších autorů, která se v Kanadě a Spojených státech vyvinula v 70. letech 20. století.¹⁵ V západní Evropě přišla mediace mezi pachatelem a poškozeným do praxe v 80. a 90. letech minulého století, a to u dospělých i mladistvých pachatelů. V roce 2000 bylo zřízeno Evropské fórum „Poškozený a pachatel-Mediace a restorativní justice“. Za podpory Rady Evropy se členy fóra staly i některé státy východní Evropy, které začaly aplikovat restorativní justici koncem 20. století. Fórum přijalo rozhodnutí, které mělo za účel zavést mediaci mezi pachatelem a poškozeným ve všech členských státech Evropské Unie do konce roku 2006.¹⁶

1.2 Restorativní justice a alternativní sankce v českém trestním právu

Do českého trestního práva začaly myšlenky restorativní justice pronikat ve druhé polovině devadesátých let, přičemž inspirací pro českou úpravu byla především literatura a praxe zemí jako Kanada, Rakousko či Německo.¹⁷

Prvním zakotvením procesní alternativy (tzv. odklonu) do českého trestního řádu byla novela č. 293/1993 Sb., která zavedla právě institut podmíněného zastavení trestního stíhání, kterému se věnuje tato práce. Další novela z roku 1996 zavedla další druh odklonu-narovnání, a také novou hmotněprávní alternativu- trest obecně prospěšných prací. Od 1. 1. 1998 byly do českého trestního práva vneseny prvky probace, kdy bylo uzákoněno podmíněné odsouzení s dohledem a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem.¹⁸

Pro zajištění efektivní realizace alternativních opatření byl klíčový zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Novela č. 265/2001 Sb., účinná od roku 2002, pak provedla významné změny ohledně právní úpravy alternativních sankčních opatření a omezila ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody.¹⁹

V roce 2004 nabyl účinnosti zákon o soudnictví ve věcech mládeže, který zavedl nová opatření využívána vůči mladistvým pachatelům, jako výchovná opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu a odklon ve formě odstoupení od trestního

¹⁵ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.): Probace a mediace: Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-757-2, s. 32

¹⁶ STRÉMY, Tomáš (ed.): Restorativna justícia a alternativne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-034-5, s. 61

¹⁷ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.): Probace a mediace: Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-757-2, s. 32-33

¹⁸ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 420

¹⁹ Tamtéž.

stíhání. Od roku 2010 je účinný nový trestný zákoník, který zavádí nový druh alternativního trestu- domácí vězení.²⁰

Významnými novelami jsou i novela č. 193/2012 Sb., která zavádí do českého trestního řádu institut dohody o vině a trestu, rozšiřuje využití zkráceného přípravného řízení a zavádí významné změny i u odklonů, včetně podmíněného zastavení trestního stíhání, a novela č. 390/2012 Sb., která kromě jiného umožňuje přeměnu trestu odnětí svobody v trest domácího vězení.

Co se reálné praxe orgánů činných v trestním řízení v České republice týče, došlo od druhé poloviny devadesátých let k podstatnému nárůstu aplikace alternativních sankcí vzhledem k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Zatím co před rokem 2002 ještě nepodmíněný trest odnětí svobody představoval víc než 20% ukládaných sankcí, v roce 2003 už byl poměr nepodmíněného trestu a alternativních sankcí 15% k 85%. Po novelizaci trestního zákona z roku 2010 trend ukládání alternativních sankcí mírně poklesnul, no v roce 2013 nepodmíněné tresty už představovaly jen 11% ukládaných sankcí a v roce 2014 byl tento poměr 13% k 87%.²¹ Z hlediska aplikační praxe lze pozorovat, že nejčastěji ukládaným alternativním trestem je podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody. To bylo v roce 2014 uloženo v 64% případů, přičemž od roku 1998 je možné uložit také variantu tohoto trestu s dohledem. Užívání této alternativy v posledních letech narůstá, v roce 1998, kdy byl tento institut zaveden, představoval jen 0,5% případů, podle údajů z roku 2014 byl tento typ trestu uložen v 5,9% případů.²²

U dalších alternativních trestů se jejich nárůst střídá s poklesem, k čemu pravděpodobně dochází vlivem změn právní úpravy- zpříšňování podmínek nebo rozšiřování možností-pro jejich ukládání. Druhým nejčastěji ukládaným alternativním trestem je trest obecně prospěšných prací, který svůj vrchol zaznamenal v letech 2002 a 2003 a naopak jeho aplikace oproti předchozímu roku nejvýrazněji poklesla v roce 2010. Ve stejném roce pokleslo i ukládání peněžitého trestu. Podle údajů z roku 2014 představoval trest obecně prospěšných prací 11,1% sankcí a podíl peněžitých trestů byl 3,6%. Podíl trestu domácího vězení, jako i trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je zatím spíše okrajový a zřídka jsou využívány i tzv. alternativy k potrestání, jejichž podíl od poloviny devadesátých let klesá a v roce 2014 představovaly

²⁰ Tamtéž.

²¹ SCHEINOST, Miroslav, VÁLKOVÁ, Helena a kol.: Sankční politika a její uplatňování. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, ISBN 978-80-7338-154-7, s. 81

²² SCHEINOST, Miroslav, VÁLKOVÁ, Helena a kol.: Sankční politika a její uplatňování. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, ISBN 978-80-7338-154-7, s. 82-83

méně než jedno procento ukládaných opatření.²³

Co se týče procesních alternativních postupů v trestním řízení, tzv. odklonů, byl zde v několika uplynulých letech zaznamenán také určitý pokles, opět nejvýrazněji v roce 2010, který je vysvětlován zejména nárůstem počtu případů projednávaných ve zkráceném přípravném řízení, od poloviny devadesátých let, kdy jejich aplikace začala, však jejich počet stoupl. V roce 2014 bylo nějakou formou odklonu v přípravném řízení rozhodnuto v 5,5% případů, v jednání před okresními soudy tak bylo rozhodnuto v 2,2% případů. Jednoznačně nejčastěji využívanou formou odklonu bylo až do roku 2011 podmíněné zastavení trestního stíhání, v současnosti se čím dále, tím častěji využívá jeho obsahově prakticky shodná alternativa, kterou je podmíněné odložení návrhu na potrestání.²⁴ Konkrétní aplikací podmíněného zastavení trestního stíhání českými orgány činnými v trestním řízení ve srovnání s jinými druhy odklonů se věnuje osmá kapitola této práce.

Na základě uvedených faktů týkajících se hmotněprávních a procesních alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody autorka práce konstatuje, že role těchto alternativ je v českém právu významná a že se české trestní právo skutečně posouvá od tradičního, retributivního pojetí justice k takovým formám reakce na trestnou činnost, které víc umožňují zapojení pachatelů při nápravě způsobených škod, což je podstatou restorativní justice a dle názoru autorky především u méně závažné kriminality bezpochyby pozitivním jevem působícím ve prospěch všech zúčastněných stran.

²³ SCHEINOST, Miroslav, VÁLKOVÁ, Helena a kol.: Sankční politika a její uplatňování. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, ISBN 978-80-7338-154-7, s. 84-86

²⁴ SCHEINOST, Miroslav, VÁLKOVÁ, Helena a kol.: Sankční politika a její uplatňování. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, ISBN 978-80-7338-154-7, s 95-97

KAPITOLA 2

ODKLONY

2.1 Obecně o odklonech v českém trestním právu

České trestní předpisy pojem samotný pojem odklon legálně nedefinují. V trestním řádu, jako i v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, jsou odklony zařazeny pod tzv. zvláštní způsoby řízení. Z tohoto důvodu zde tak, jako i u jiných pojmů bez jednoznačné právní definice, dochází k různorodým názorům na to, vůbec odklon popsat a které postupy pod pojem odklon spadají. Odklon může být zjednodušeně vymezen jako alternativa standardního trestního řízení, při kterém nedochází k vyslovení viny a uložení klasické trestní sankce.²⁵ Jiní autoři k této definici doplňují i podmínky, že musí jít o alternativu komplexního rázu a musí sloužit k naplnění principů restorativní justice.²⁶ Jinde je odklon definován jako opatření, při kterém dochází k zastavení trestního stíhání, ale obviněný je při tom se svým souhlasem určitým způsobem sankcionován.²⁷

Z uvedené nejednotnosti názorů na pojem odklon vyplývá i nejednotnost názorů odborné literatury na to, která opatření českého trestního procesu mohou být za odklon považována. Ščerba v knize *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě z roku 2014* například uvádí, že do českého trestního práva byly zavedeny čtyři druhy odklonů, a to podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání.²⁸ Jiní ale mezi odklony zařazují i trestní příkaz a řízení o schválení dohody o vině a trestu²⁹ (Jelínek 2016), jiní sem dohodu o vině a trestu ani trestní příkaz neřadí, za odklon však považují i zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu³⁰ (Scheinost, Válková 2015). Právě v jejich publikaci *Sankční politika a její uplatňování* jsou odklony rozděleny na tzv. odklony s intervencí,

²⁵ JELÍNEK, Jiří.: *Trestní právo procesní*. 4. aktualiz. a dopl. vyd. podle stavu k 1. 10. 2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-160-1, s. 728

²⁶ STRÉMY, Tomáš (ed.): *Restorativna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-034-5, s. 528

²⁷ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 32

²⁸ Tamtéž.

²⁹ JELÍNEK, Jiří.: *Trestní právo procesní*. 4. aktualiz. a dopl. vyd. podle stavu k 1. 10. 2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-160-1, s. 728

³⁰ SCHEINOST, Miroslav, VÁLKOVÁ, Helena a kol. : *Sankční politika a její uplatňování*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, ISBN 978-80-7338-154-7, s. 74

kteře představují určité omezení práv obviněného, a odklony bez intervence, kdy není uplatňována represivní reakce, zejména s ohledem na společenskou škodlivost činu a další okolnosti. Za takový případ odklonů považují právě uvedený § 172 odst. 2 písm.c). Narovnání považují Scheinost s Válkovou za specifický odklon, který zdůrazňuje mediaci jako proces komunikace mezi pachatelem a obětí.

Obdobným způsobem dělí odklony také Ščerba, a to na odklony prosté, odklony spojené s výchovným působením a tzv. odklony se společenskou intervencí, kterým se podle jeho názoru blíží zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 písm. b) nebo institut odstoupení od trestního stíhání mladistvých aplikován ve spojení s výchovným opatřením v podobě napomenutí s výstrahou.³¹

Na problematiku odklonů, respektive na to, které procesní úkony jsou v trestním právu za odklony považovány, tedy nepanuje úplně jasný, shodný právní názor. Autorka této práce tyto nejasnosti vnímá a osobně se nejvíce ztotožňuje s názorem, podle kterého je odklon postupem, při kterém soud nerozhoduje o vině a trestu za trestný čin, jako je tomu kupříkladu u dohody o vině a trestu nebo u trestního příkazu, respektive ani o vině samotné, jako je tomu u alternativ k potrestání (upuštění od potrestání, upuštění od potrestání s dohledem) a věc je vyřešena jiným způsobem ještě v přípravném řízení nebo před soudem. Zároveň se autorka ztotožňuje s názorem, že odklony od prostého nestíhání určitého jednání odlišuje i jistá míra výchovného nebo sankčního působení na pachatele, tedy u zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 písm. b) nebo c) taky nejde. Pro účely této práce jsou za odklony považovány instituty podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, podmíněného odložení návrhu na potrestání a odstoupení od trestního stíhání.

2.2 Přínosy odklonů pro trestní právo

Odklony byly do trestního práva zavedeny jako jeden ze způsobů dosažení cílů restorativní justice, tj. koncentrace na nápravu způsobených škod spíše než na samotné potrestání pachatele. Už z tohoto důvodu je zřejmé, že odklony v trestním řízení mají své výhody jak pro pachatele trestných činů, tak pro poškozené.

Pro obviněného je odklon způsobem, jak se vyhnout stigmatizaci vyplývající z průběhu trestního řízení a odsouzení. Jde o opatření, které na rozdíl od destruktivního

³¹ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 45-49

trestu představuje konstruktivní reakci na trestný čin.³² Pachatel se tak vyhýbá uložení trestu, jako i dalším nepříznivým následkům odsuzujícího rozsudku. Zůstává na svobodě, což posiluje možnost jeho resocializace a zvyšuje se tak šance na odstraňování příčin kriminality.³³

Odklony mají význam i pro osoby poškozené trestnou činností, neboť snaha o nápravu újmy způsobené poškozenému je jednou ze základních náležitostí aplikace odklonů. Poškozený má tedy větší šanci, že jeho újma bude vykompenzována, než v případě odsuzujícího rozsudku, obzvláště pak v případě nepodmíněného trestu odnětí svobody, ale i jiných druhů trestů, které se objevují ve výpisu z rejstříku trestů a mohou proto mít negativní dopad na ekonomickou činnost pachatele.

Odklon má kromě významu pro pachatele a poškozené význam i z celospolečenského hlediska. Tento postup nelze ztotožňovat z dekriminací určitého jednání, protože skutek zůstává trestným činem. Odklony jsou některými svými důsledky pro pachatele podobné trestům a představují tedy druh sankčního opatření. Představují určité omezení práv pachatele, na rozdíl od trestů jsou však pachateli přijímány dobrovolně. Na základě toho je pak možné urychlit trestní řízení s tím, že není nutné vinu explicitně vyslovovat prostřednictvím rozhodnutí soudu.³⁴ Rychlejší trestní řízení obvykle znamená i nižší náklady samotného řízení a zároveň odpadají i náklady související s výkonem trestu.

Souhlas obviněného s přijetím určitých sankčních opatření je i důvodem, proč odklony, u kterých dochází k určitým zásahům do práv obviněného jinak než odsuzujícím rozsudkem, neporušují zásadu presumpce neviny. I po aplikaci odklonu, který vyžaduje doznání pachatele, však musí být presumpce neviny zachována a v případě odklonu se stanovením zkušební doby nesmí v případě nevyhovění podmínkám v pokračujícím trestním řízení předchozí schválení odklonu předjímat rozhodnutí o vině.

Odklon tedy můžeme chápat jako sankční opatření, které má sankční a výchovné dopady na osobu obviněného, představuje však vůči obviněnému shovívavější, alternativní přístup a zároveň se snaží klást důraz na oprávněné zájmy poškozeného. Využití odklonů dále pomáhá racionalizaci trestního řízení a představuje i ekonomickou úsporu, přičemž ale

³² ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 44

³³ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 53

³⁴ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 54-55

neporušuje základní zásady trestního řízení a ani práva obviněných.

KAPITOLA 3

INSTITUT PODMÍNĚNÉHO ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

3.1 Obecně o podmíněném zastavení trestního stíhání

Podmíněné zastavení trestního stíhání je v současnosti jedním z nejčastěji, a až donedávna absolutně nejčastěji uplatňovaným typem odklonu (v současnosti je nejčastěji využíváno podmíněné odložení podání návrhu na potrestání).³⁵ Do trestního řádu bylo zavedeno zákonem č. 232/ 1993 Sb. jako první odklon v užším smyslu v českém trestním právu.³⁶ Tento institut je upraven především v třetím oddílu trestního řádu (zákon č. 141/1961 Sb.) v § 307 a § 308. Jeho podstata spočívá v pozastavení trestního stíhání konkrétního obviněného pro určitý trestní čin na určitou dobu, po uplynutí které je rozhodnuto buď o úplném zastavení tohoto trestního stíhání, nebo o pokračování v něm, a to za zákonem stanovených podmínek. Doba, po kterou je trestní stíhání pozastaveno, je označena jako zkušební doba (obdobně, jako tomu je kupříkladu u podmíněného odsouzení³⁷), během které orgán, který o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodl, sleduje dodržování zákonných i konkrétních, v rozhodnutí uložených podmínek a na základě jejich dodržení rozhodne o osvědčení nebo neosvědčení obviněného.

Podmíněné zastavení trestního stíhání se svou povahou radí mezi tzv. odklony s výchovným působením³⁸ nebo odklon s intervencí³⁹ - jeho aplikace totiž zakládá určitá omezení práv obviněného, případně uložení určitých povinností a také kontrolu nad jejich dodržováním a v případě nedodržování je spojeno s určitou újmou, v tomhle případě s pokračováním v trestním stíhání. Užití tohoto institutu je zároveň možné jen za určitých, zákonem stanovených podmínek, které jsou rozebrány v následující části této kapitoly.

³⁵ SCHEINOST, Miroslav, VÁLKOVÁ, Helena a kol.: Sankční politika a její uplatňování. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, ISBN 978-80-7338-154-7, s. 96

³⁶ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 61

³⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., § 85

³⁸ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 47

³⁹ SCHEINOST, Miroslav, VÁLKOVÁ, Helena a kol.: Sankční politika a její uplatňování. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, ISBN 978-80-7338-154-7, s. 74

3.2 Podmínky aplikace podmíněného zastavení trestního stíhání

3.2.1 Řízení o přečinu

Trestní řád stanoví, že trestní stíhání je možné podmíněně zastavit v řízení o přečinu. Toto je vymezeno s účinností od 1. 1. 2010 v souvislosti s novelou trestního zákoníku č. 41/ 2009 Sb., která zavedla rozdělení trestních činů na přečiny, zločiny a zvláště závažné zločiny. Do účinnosti této novely mohlo být trestní stíhání podmíněně zastaveno u činů, za které trestní sazba nepřevyšovala 5 let.⁴⁰

Přečiny se podle § 14 odst. 2 trestního zákoníku rozumí všechny nedbalostní trestné činy a ty trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Novela účinná od roku 2010 tak rozšířila kategorii trestních činů, u nichž je možno stíhání podmíněně zastavit, i na nedbalostní trestné činy s horní hranicí trestní sazby vyšší než 5 let, jako je kupříkladu usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 3 a odst. 4 TZ, nebo těžké ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 odst. 3 a další trestné činy.

Do kategorie přečinů musí zároveň spadat všechny trestné činy, pro které je obviněný stíhán v jednočinném souběhu, tj. není možné podmíněně zastavit trestní stíhání, kdy jeden z trestných činů v jednočinném souběhu je přečinem a druhý zločinem. Činy spáchané v jednočinném souběhu totiž představují jeden skutek a podmíněné zastavení trestního stíhání se také vždy vztahuje na určitý přesně specifikovaný skutek. Aplikace podmíněného zastavení na skutek, u kterého byt' jen jeden z dílčích trestních činů je zločinem, by tedy vytvořila překážku *res iudicatae* i ve vztahu k těmto zločinům.⁴¹

U mladistvých pachatelů je okruh deliktů, kde je možné podmíněné zastavení trestního stíhání uplatnit, shodný jako u obviněných dospělých, a to i přesto, že se v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže neužívá dělení na přečiny a zločiny a všechny trestné činy mladistvých jsou podle § 6 tohoto zákona označovány jako provinění. Podmíněné zastavení trestního stíhání vůči mladistvým je tak přípustné u činů, které splňují definici přečinu podle trestního zákona, nepřihlíží se tedy ke krácení trestních sazeb podle § 31 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.⁴²

⁴⁰ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 54

⁴¹ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 64

⁴² Tamtéž.

3.2.2 Souhlas obviněného

Souhlas obviněného musí být udělen způsobem, který nevzbuzuje pochybnosti, jelikož se tím obviněný vzdává svého práva na řádné projednání případu. Zároveň je nutné souhlas odlišovat od doznání k činu.⁴³ Souhlas obviněného je nutný především z důvodu, že obviněnému jsou rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání jistým způsobem omezována jeho práva a ukládané povinnosti, orgán činný v trestním řízení tedy vůči němu uplatňuje určité sankce, a to bez toho, aby soud pravomocně rozhodl o jeho vině. Absence souhlasu obviněného by proto znamenala rozpor s Listinou základních práv a svobod, která v článku 40 jasně stanoví, že o vině a trestu za trestné činy může rozhodnout jedině soud a že každý, jehož vina nebyla pravomocným rozsudkem vyslovena, je během trestního řízení považován za nevinného.

Souhlas je možné poskytnout v zásadě v jakékoliv podobě, kterou trestní řád připouští pro učinění podání, tj. písemně, ústně do protokolu, elektronicky s elektronickým podpisem podle zvláštních předpisů, telegraficky, telefaxem nebo dálkopisem (§ 59 odst. 1 trestního řádu).⁴⁴ Za takový souhlas je považován i návrh obviněného, aby bylo v trestním řízení tímto způsobem postupováno, jak lze dovodit i z judikatury Nejvyššího soudu, kupříkladu v rozsudku č.j. 6 Tdo 385/2015-30.

Zpětvzetí souhlasu obviněného s podmíněným zastavením trestního stíhání je možný, a to nejpozději do doby, kdy se případně orgán druhého stupně odebere k závěrečné poradě (analogická aplikace § 163 odst. 2 trestního řádu). V době mezi rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání a nabytí právní moci tohoto usnesení však zpětvzetí musí být uplatněno v rámci stížnosti proti tomuto rozhodnutí.⁴⁵

3.2.3 Doznání obviněného

Doznání k činu musí být zachyceno v protokolu o výpovědi podle § 90 a násl. trestního řádu. Toto doznání musí obsahovat všechny skutkové okolnosti, které umožňují učinit závěr o tom, že se obviněný stíhaného přečinu dopustil.⁴⁶ Toto přiznání musí být učiněno svobodně, obviněný k němu nesmí být v souladu s § 92 odst. 1 trestního řádu

⁴³ JELÍNEK, Jiří.: Trestní právo procesní. 4. aktualiz. a dopl. vyd. podle stavu k 1. 10. 2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-160-1, s. 731

⁴⁴ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 66

⁴⁵ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 67

⁴⁶ JELÍNEK, Jiří.: Trestní právo procesní. 4. aktualiz. a dopl. vyd. podle stavu k 1. 10. 2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-160-1, s. 730

žádným způsobem donucován, musí se vztahovat na celý skutek, všechny jeho zákonné znaky naplňující podstatu stíhaného činu a musí být podporováno i ostatními důkazy, jak je dovozováno z ustálené judikatury, kupříkladu i z usnesení Nejvyššího soudu č. j. 6 Tdo 385/2015-30. Z uvedeného usnesení vyplývá, že není nutné, aby obviněný výslovně prohlásil, že se cítí být vinen určitým činem, stačí, když dozná skutečnosti, ze kterých lze dovodit, že se přečinu dopustil.

Zároveň je ale nutné, aby se přiznání vztahovalo ke všem zákonným znakům trestného činu, tedy i k jeho zavinění. Zde máme k dispozici také judikaturu Nejvyššího soudu, jako například rozhodnutí č. j. 4 Tdo 453/2013-16, které jasně deklaruje, že se u úmyslného přečinu vyžaduje i doznání k úmyslu tento přečin spáchat, a to alespoň ve vztahu k úmyslu nepřímému, tedy k srozumění s možným spácháním trestného činu. U trestného činu, kterého skutková podstata vyžaduje úmyslné zavinění, tak nepostačuje doznat se k jeho nedbalostnímu zavinění. Stejně tak obviněný nemůže ve svém přiznání tvrdit, že nastaly okolnosti vylučující protiprávnost nebo že se domníval, že tyto okolnosti nastaly. V případech, kdy přichází v úvahu zavinění z nevědomé nedbalosti, je naopak za doznání možné považovat i výpověď, ve které obviněný některé okolnosti podstatné pro posouzení trestnosti činu neuvádí, jestliže však zároveň připouští, že tyto okolnosti nastaly a nevznáší žádné výhrady vůči své trestní odpovědnosti- a to z důvodu, že tyto okolnosti obviněný nepostřehl právě kvůli své nepozornosti, v níž je spatřována nedbalost.⁴⁷

Doznáním k činu obviněný obecně výrazně oslabuje své postavení v trestním řízení, neboť přiznání obviněného představuje v trestním řízení důkaz proti němu. Z tohoto důvodu jsou při podmíněném zastavení trestního stíhání namísto obavy, že bude doznání obviněného použitelné jako důkaz v soudním řízení v případě, že orgán činný v trestním řízení nerozhodne o podmíněném zastavení trestního stíhání, případně po uplynutí zkušební doby nebo během ní rozhodne o pokračování v trestním řízení nebo v případě, že obviněný svůj souhlas s podmíněným zastavením vezme zpět. Orgány činné v trestním řízení jsou sice v celém trestním řízení až do vyslovení pravomocného odsuzujícího rozsudku vázány prezumpcí nevinou a nejsou ani v případě doznání obviněného zbaveny povinností přezkoumat okolnosti případu a zjistit skutkový stav tak, aby o něm nebyly důvodné pochybnosti⁴⁸, faktem však zůstává, že použití takového doznání pro účely dalšího pokračování v trestním řízení není vyloučeno, na rozdíl od právní úpravy institutu

⁴⁷ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 64

⁴⁸ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 64

narovnání, kde jednak není vyžadováno doznání k trestnému činu, jen prohlášení obviněného, že uvedený skutek spáchal, a zejména pak § 314 trestního řádu explicitně zakazuje, aby k takovému prohlášení bylo v případě neschválení narovnání přihlíženo jako k důkazu. Toto se dá vnímat jako jistý nedostatek aktuální právní úpravy podmíněného zastavení trestního stíhání, kde by i podle názoru autorky bylo namístež zavést stejnou úroveň ochrany obviněného před užitím jeho výpovědi jako důkazu v řízení před soudem.

3.2.4 Náhrada škody a vydání bezdůvodného obohacení

Nutnost náhrady škody způsobené trestním činem nebo vydání bezdůvodného obohacení, ke kterému v důsledku činu došlo, plní v řízení o odklonu dva základní účely. Jedním je projevení postoje pachatele k činu a jeho snaha odstranit jeho škodlivé následky, druhým pak výrazné posílení a zlepšení pozice poškozeného, který se nemusí svého nároku domáhat soudní cestou v trestním, případně občanskoprávním řízením.⁴⁹

Ve srovnání s institutem narovnání není podmíněné zastavení trestního stíhání podmíněno souhlasem poškozeného. Postavení poškozeného je však silné právě při náhradě škody obviněným, který má v tomhle směru ze zákona tři možnosti, a to škodu přímo nahradit, uzavřít s poškozeným dohodu o její náhradě nebo učinit jiná potřebná opatření směřující k její úhradě. Stejně je upraveno i vydání bezdůvodného obohacení (co dále autorka uvádí o náhradě škody, platí i o vydání bezdůvodného obohacení).

Samotná náhrada škody není na souhlas poškozeného vázána, u dohody je pochopitelně souhlas nezbytný. V případě, že byla mezi poškozeným a obviněným uzavřena uvedená dohoda, je obviněnému uloženo, aby v průběhu zkušební doby škodu nahradil. Další možností postupu obviněného je učinění potřebných opatření směřujících k náhradě škody. Judikatura dovozuje, že takovým opatřením je nahlášení dopravní nehody jako pojistné události pojišťovně, za předpokladu, že obviněný poskytne potřebnou součinnost k identifikaci poškozeného a uspokojení jeho nároku.⁵⁰ Jiným opatřením se rovněž rozumí složení peněžních prostředků určených k náhradě škody do úschovy soudu. Za nedostatečný je naopak v souladu s ustálenou judikaturou považován pouhý slib obviněného škodu uhradit.⁵¹

⁴⁹ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 67

⁵⁰ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 68

⁵¹ Tamtéž

Náhrada škody, dohoda na její úhradě nebo podniknutí kroků k tomu směřujících je dle názoru autorky mimořádně důležitá součást řízení o odklonu, kdy pachatel nejen morálně uznává své zavinění poškození oprávněných zájmů jiného, ale dobrovolně, bez soudního rozhodnutí, probírá i hmotnou zodpovědnost, či už jde o škodu na majetku, o bolestné a náklady na léčbu v případě újmy na zdraví, nebo o neoprávněný majetkový prospěch, který pachateli vznikl porušením zákona. Oproti tomu náhrada nemajetkové újmy není v řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání vyžadována. Důvodem pro nezařazení náhrady nemajetkové újmy mezi zákonné podmínky pro podmíněné zastavení trestního stíhání může být obtížnost jejího vyčíslení, což by mohlo vést k zdlouhavému řízení. Zdlouhavé řízení o odklonu by tak ztratilo jednu ze svých hlavních výhod- rychlé, úsporné, relativně snadné vyřízení věci.⁵²

Podmíněné zastavení trestního stíhání je však možné i bez náhrady škody, respektive i bez opatření směřujících k její náhradě, a to ve dvou případech- jedním je případ, kdy trestným činem obviněného škoda vůbec nevznikla, a tedy její náhrada je bezpředmětná (ustálená judikatura s takovým postupem souhlasí, trestní stíhání může být podmíněně zastaveno i pro činy, u kterých k žádné hmotné škodě nedochází, jako je kupříkladu trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky, spočívající v řízení motorového vozidla pod vlivem alkoholu, kdy k samotné nehodě nedojde, viz například judikát Nejvyššího soudu 3 Tdo 1611/2010-17).

Další možností, kdy může být trestní stíhání podmíněně zastaveno, aniž by obviněnému vznikly jakékoliv povinnosti ohledně náhrady škody, je situace, kdy poškozený sám její úhradu nepožaduje. Poškozený nemůže být k požadování nebo přijetí náhrady škody nijak nucen a jeho neochota takové plnění vyžadovat může být projevena formou dohody s obviněným nebo její náhradu přímo odmítnout.⁵³

3.2.5. Dostatečnost rozhodnutí

Za předpokladu, že došlo k splnění všech ostatních podmínek, tj. trestný čin je přečinem, obviněný s takovým postupem souhlasí, obviněný se plně k činu doznal a nahradil škodu nebo vydal bezdůvodné obohacení, uzavřel s poškozeným ohledně náhrady škody nebo vydání bezdůvodného obohacení dohodu nebo učinil jiná potřebná

⁵² ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 69

⁵³ Tamtéž.

opatření k tomu směřující, popřípadě ke škodě nebo bezdůvodnému obohacení vůbec nedošlo nebo je poškozený nevyžaduje, může být trestní stíhání podmíněně zastaveno za předpokladu, že takové rozhodnutí lze považovat vzhledem k okolnostem případu a k osobě obviněného za dostatečné.

Dostatečnost rozhodnutí vzhledem k osobě pachatele, jeho předchozímu životu a specifickým okolnostem konkrétního případu se jeví jako nejvíce subjektivní podmínka nutná pro aplikaci tohoto institutu. Splnění této podmínky je vázané na názor orgánu činného v trestním řízení, který ve věci rozhoduje, tedy na názor konkrétního státního zástupce, soudce nebo soudního senátu. Dle názoru autorky tuto subjektivitu ve vztahu k samotnému činu do jisté míry koriguje fakt, že podmíněné zastavení trestního stíhání je možné jen v řízení o přečinu, který je už s ohledem na svou zákonní definici méně závažným trestným činem než zločin.

I přečiny se však svou mírou závažnosti liší, a to nejen navzájem, ale i společenská míra závažnosti toho samého přečinu může být odlišná vzhledem ke způsobu převedení a dalším skutkovým okolnostem případu. Jednotliví pachatelé se od sebe také odlišují, jednak svým dosavadním životem, který může být bezúhonný nebo naopak plný opakované trestné činnosti, jednak svými osobnostními rysy a postojem k samotnému případu. Jednoznačná zákonní definice toho, u jakých pachatelů a pro jaké skutky je podmíněné zastavení trestního stíhání vhodné, tedy neexistuje.

Rozhodnutí, zda je v daném případě podmíněné zastavení trestního stíhání dostatečným opatřením, tak zůstává na státních zástupcích a soudech. Ze zákona jasně vyplývá, že na podmíněné zastavení trestního stíhání neexistuje právní nárok. Rozhodnutí trestní stíhání podmíněně nezastavit může vyplývat nejen z osobních vlastností a minulosti pachatele nebo okolností konkrétního případu, ale i ze společenské závažnosti konkrétního přečinu a související nutnosti prevence takového jednání. Takovým činem může být kupříkladu jízda v opilosti (ohrožení pod vlivem návykové látky), při které současně dojde k těžké újmě na zdraví.⁵⁴ Na druhou stranu zákon ani judikatura jasně nevymezuje žádné přečiny nebo jejich okolnosti, které by aplikaci tohoto institutu vylučovaly. Oproti předchozí právní úpravě, kdy bylo možné podmíněně zastavit trestní stíhání u činů s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující pět let, se dnes zákonná úprava vztahuje na všechny přečiny, tedy i ty nedbalostní trestné činy, kde je trestní sazba vyšší, a to včetně

⁵⁴ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 72

nedbalostních činů, kterými byla způsobena těžká újma na zdraví nebo smrt jiné osoby. O tom, že k takovým případům i v praxi dochází, svědčí kupříkladu rozhodnutí Nejvyššího soudu č.j. 6 Tdo 385/2015-30 nebo 15 Tz 43/2011-34.

U osoby pachatele je při posuzování dostatečnosti rozhodnutí zřejmě nejdůležitější trestní minulost pachatele a jeho postoj ke spáchanému skutku. Podmíněné zastavení trestního stíhání se dá považovat za nevhodné nebo nedostatečné zejména u osob, které páchají trestnou činnost (nebo také jinou společensky škodlivou a zákonem zakázanou činnost, jako jsou závažnější přestupky) opakovaně nebo dokonce pravidelně, popřípadě už v minulosti jejich trestná věc byla řešena odklonem nebo jiným alternativním řešením a tento postup se neosvědčil. Vzhledem k tomu, že jedním z hlavních účelů odklonů je výchovné působení na pachatele, který má upřímný zájem o nápravu svých činů a bezúhonný život, je také dle názoru autorky nevhodné, aby byly využívány u pachatelů, kteří nad skutkem, kterého se dopustili, neprojevují žádnou lítost, necítí potřebu omluvy vůči poškozené straně nebo neprojevují ochotu se obdobného jednání do budoucna zdržet. Naopak u jinak doposud bezúhonného obviněného, který se k činu nejen doznal a projevil ochotu případnou škodu uhradit, ale svého činu také upřímně olitoval, se autorce využití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání jeví jako vhodný postup směřující k trestním právem zamýšlenému efektu na straně obviněného i poškozeného.

Při určování, zda je podmíněné zastavení trestního stíhání dostatečným opatřením v dané věci, má jisté slovo i poškozený, který vůči rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání může podat stížnost. Stížnost poškozeného je řádným opravným prostředkem, kterým poškozený může vyjádřit svůj postoj k alternativnímu řešení věci vzhledem k její závažnosti nebo její dopadů na jeho život. Stížností poškozeného však nadřízený orgán není vázán, tedy tak, jako neexistuje nárok obviněného na podmíněné zastavení trestního stíhání, neexistuje ani nárok poškozeného na to, aby se v trestním stíhání pokračovalo. Posouzení dostatečnosti rozhodnutí tak zůstává v dispozici orgánů činných v trestním řízení- státních zástupců a soudů-obdobně, jako je tomu u soudů rozhodujících o alternativních trestech nebo alternativách k potrestání.

Požadavek dostatečnosti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání vzhledem k osobě obviněného, jeho dosavadnímu životu a okolnostem případu by měl dle mínění autorky vést k využívání tohoto institutu ve vhodných případech a tedy k relativně nízkému počtu případů, kdy se obviněný ve zkušební době neosvědčí. O otázce, zda je tento záměr reálně naplňován v aplikační praxi, pojednává osmá kapitola této práce.

3.3 Podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 odst. 2

Ustanovení o podmíněném zastavení trestního stíhání byly novelou trestního řádu č. 193/2013 Sb. s účinností od 1. září 2012 doplněny o další formu podmíněného zastavení trestního stíhání, zpravidla aplikovanou u závažnějších přečinů.⁵⁵ Jde o § 307 odstavec 2 trestního řádu, který stanoví, že v odůvodněných případech se zákonné podmínky aplikace podmíněného zastavení trestního stíhání rozšíří o závazek obviněného zdržet se určité činnosti během zkušební doby nebo o povinnost složit na účet státního zastupitelství nebo soudu přiměřenou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Výše této peněžité částky musí být podle § 307 odst. 5 uvedena v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.

3.3.1 Závazek zdržet se určité činnosti

Závazek zdržet se určité činnosti představuje procesní protějšek trestu zákazu činnosti. Ustanovení § 302 odst. 2 písm. a) stanoví, že závazek zdržet se činnosti se týká vždy činnosti, v souvislosti s které se pachatel dopustil přečinu.⁵⁶ Důvodová zpráva k novele uvádí jako základní motiv zavedení této novely snahu o zrychlení trestního řízení ohledně deliktů spáchaných v dopravě, nicméně na rozdíl od trestu zákazu činnosti se zde nemusí jednat jen o činnost, ke které je třeba zvláštního povolení nebo spočívá ve výkonu určitého povolání.⁵⁷

V případě, že se obviněný zaváže zdržet se řízení motorových vozidel, musí být v souladu s § 307 odst. 5 trestního řádu poučen o povinnosti odevzdat řidičský průkaz. Právní moci rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání pozbývá obviněný řidičského oprávnění.

Judikatura se v souvislosti se závazkem zdržet se určité činnosti zabývala otázkou, zda je možné schválit podmíněné zastavení trestního stíhání, kdy má zkušební doba delší trvání, než závazek obviněného zdržet se činnosti. Z rozhodnutí Nejvyššího soudu č. j. 7 Tdo 906/2014-13 vyplývá, že to možné je, tj. že závazek zdržet se určité činnosti nemusí nutně trvat po celou dobu trvání zkušební doby, která v případech podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 odst. 2 může trvat až 5 let. Sporná v tomhle ohledu byla

⁵⁵ JELÍNEK, Jiří.: Trestní právo procesní. 4. aktualiz. a dopl. vyd. podle stavu k 1. 10. 2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-160-1, s. 731

⁵⁶ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 74

⁵⁷ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 74-75

otázka, zda je formulaci „zdržet se určité činnosti během zkušební doby“ nutné vykládat jako povinnost zdržet se této činnosti v průběhu celé uložené zkušební doby, nebo i po dobu kratší, se kterou orgán činný v trestním řízení, který ve věci rozhodl, souhlasí. Dle názoru Nejvyššího soudu zde na rozdíl od § 82, § 83 a dalších ustanovení trestního zákoníku pojednávajících o podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody, které uvádějí formulaci „ve zkušební době“, formulace „během zkušební doby“ může znamenat jakoukoliv dobu v průběhu uložené zkušební doby a tedy doba zdržení se určité činnosti může být i kratší.

Podle názoru autorky je novela umožňující zavázat se k zdržení se určité činnosti užitečná pro účely častějšího užívání podmíněného zastavení trestního stíhání, především právě z důvodu aplikace tohoto institutu u dopravních deliktů, kde je u některých přečinů a zvláště pak u některých typů pachatelů žádoucí omezení jejich aktivní účasti na silničním provozu, a to jednak za účelem výchovného působení na tyto pachatele, jednak v zájmu veřejné bezpečnosti. Toto ustanovení může mít podle jejího názoru pozitivní vliv na častější užívání odklonů právě u tohoto typu přečinů.

3.3.2 Složení částky určené na peněžitou pomoc obětem trestních činů

Složení částky určené na pomoc obětem trestních činů je další možností, jak vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a k osobě pachatele rozšířit podmínky pro aplikaci podmíněného zastavení trestního stíhání. Pokud je závazek zdržet se určité činnosti jistou procesní alternativou k trestu zákazu činnosti, složení peněžité částky se dá chápat jako alternativa k peněžitému trestu.⁵⁸ Tato úprava do jisté míry stírá rozdíly mezi podmíněným zastavením trestního stíhání a narovnáním, u kterého je složení peněžité částky na pomoc obětem trestních činů obligatorní podmínkou.⁵⁹ Na rozdíl od narovnání je však zde uložena tato podmínka na úvaze státního zástupce nebo soudu, a to právě vzhledem k závažnosti deliktu nebo k osobě pachatele, respektive záleží právě na úvaze těchto orgánů, zda je rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání podle § 307 odst. 1, tedy bez této podmínky, dostatečným rozhodnutím.

Peněžítá částka složena na účet soudu nebo státního zastupitelství nesmí být zjevně nepřiměřena závažnosti přečinu, což je dle názoru autorky poměrně vágní stanovení dolní

⁵⁸ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 77

⁵⁹ Tamtéž.

hranice této částky a opět ponechává její stanovení na volné úvaze orgánů činných v trestním řízení. Samotný účel této úpravy je však podle jejího názoru smysluplný, neboť ukládá v závažnějších případech pachatelům společensky škodlivých deliktů povinnost odškodnit nejen poškozeného samotným činem obviněného, ale i podílet se na alespoň částečné pomoci obětem jiných trestních činů jiných pachatelů, a to v souladu s § 23 a násl. zákona č. 45/2013 Sb. (zákon o obětech trestních činů). Peněžitá částka složená na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství je účelově určena právě na pomoc obětem trestné činnosti, na rozdíl od peněžitých trestů nebo pokut za přestupky a jiné správní delikty, které jsou příjmy státního rozpočtu, avšak bez účelového určení. V tomhle směru se tato podmínka jeví autorce jako účelná, kdy se pachatel závažnějšího přečinu nebo pachatel, u kterého jsou pro tento postup dány důvody na straně jeho osoby, musí finančně více podílet na odškodnění nejen „vlastního poškozeného“, ale i dalších poškozených, a to výměnou za výrazně nižší dopady na svůj život, než by tomu bylo u pokračování v trestním stíhání a případného odsouzení.

Na druhou stranu má tato podmínka i jisté nevýhody, a to problematické uplatnění u méně majetných obviněných, kupříkladu mladistvých, ale i, jak uvádí Ščerba, právě stírání rozdílů mezi institutem podmíněného zastavení trestního stíhání a institutem narovnání, kde už narovnání před účinností této novely bylo a nadále je využíváno v nízkém počtu případů.⁶⁰

3.4 Podmíněné zastavení trestního stíhání u mladistvých

Moderní trestní právo vnímá mladistvé pachatele jako zvláštní kategorii pachatelů trestné činnosti, se kterými je proto potřebné zacházet citlivějším způsobem, než s dospělými. Z tohoto důvodu je proto pochopitelně při řešení trestné činnosti páchané mladistvými výrazněji akcentován restorativní přístup, který je zde zaměřen více než na odškodnění obětí právě na snahu přivést pachatele k převzetí zodpovědnosti za svůj čin.⁶¹

Aplikace odklonů u mladistvých pachatelů je upravena v oddílu 10, § 68 a násl. zákona č. 218/2003 Sb. (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) jako „zvláštní způsoby řízení“. V § 68 zákon stanovuje obecné podmínky, které musí být pro zvláštní způsoby řízení splněny. Druhy zvláštních způsobů řízení, nebo také odklonů, přípustných

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ STRÉMY, Tomáš (ed.): Restorativna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Trnava: Leges, 2015, ISBN 978-80-7502-104-5, s. 28-29

v trestních věcech mladistvých, jsou pak konkrétně vymezeny v § 69 odst. 1. Uvedenými způsoby řízení jsou podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání, odstavec 2 § 69 dále zmiňuje i podmíněné odložení podání návrhu na potrestání.

Samotný postup orgánů činných v trestním řízení je při podmíněném zastavení trestního stíhání zásadně stejný jako u dospělých obviněných a stejné jsou i obligatorní podmínky užití tohoto institutu uvedené v trestním řádu, jako i délka zkušební doby, s výjimkou rozhodnutí podle § 307 odst. 2 trestního řádu, kde se mladistvý pachatel zavazuje ke zdržení se určité činnosti nebo skládá peněžitou částku na pomoc obětem trestné činnosti. V takovém případě se v souladu s § 69 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže stanoví zkušební doba na šest měsíců až tři roky (u dospělých pachatelů je horní hranice zkušební doby v těchto případech pět let).

V souladu s ustanovením § 68 je možné užít odklonů v trestních věcech mladistvých jen v případě, že se podezření ze spáchání provinění jeví zcela důvodným na základě dostatečného objasnění skutkového stavu a zároveň je mladistvý připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se z jeho příčinami a přičinit se o odstranění jeho škodlivých následků. Tyto podmínky, ačkoliv nejsou v trestním řádu explicitně uvedeny, představují podle názoru autorky také základní předpoklady aplikace odklonů u dospělých pachatelů. V případě mladistvých se však jejich výslovné ustanovení v zákoně jako obligatorních podmínek jeví jako nutné, jednak z důvodu ochrany mladistvých, jednak z důvodu naplnění účelů restorativní justice a výchovného působení odklonů na mladistvé pachatele. Další ustanovení § 68 však umožňuje orgánům činným v trestním řízení na mladistvém požadovat, aby se zavázal k chování omezujícím možnosti spáchání dalších provinění. Výklad uvedeného ustanovení, které je specifické právě jen pro případy užití odklonů u mladistvých pachatelů (v trestním řádu se nevyskytuje a není ho možné ani implicitně vyvodit jako předpoklad užití odklonu), se jeví jako poměrně nejednoznačný a váže se na něj několik problémů.⁶²

Základním problémem tohoto požadavku je podle Ščerby otázka, jaký závazek je ke splnění tohoto účelu možné vyžadovat- zda je dostatečný pouhý slib mladistvého vyvarovat se trestné činnosti (co se nejeví jako příliš účelné), nebo zda může mít takový závazek mladistvého podobu výchovného opatření.⁶³ Ukládání výchovných opatření

⁶² ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 113

⁶³ Tamtéž.

mladistvým je v souladu s § 15 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže možné i v souvislosti se zvláštními druhy řízení, dovoluje-li to povaha opatření. Rozdíl zde může nastat u aplikace výchovného opatření v souvislosti se zvláštními způsoby řízení, které představují konečné rozhodnutí ve věci, tj. odstoupení od trestního stíhání a narovnání, a u podmíněného zastavení trestního stíhání, respektive podmíněného odložení podání návrhu na potrestání. Tento rozdíl spočívá ve skutečnosti, že u typů odklonů, kde není stanovena zkušební doba, fakticky neexistuje možnost, jak porušení výchovného opatření sankcionovat, zatím co právě u podmíněného zastavení trestního stíhání je možné důsledky vyvodit, a to obzvlášť vzhledem k faktu, že mladistvým pachatelům může na rozdíl od dospělých být v průběhu zkušební doby nařízen podle § 16 zákona o soudnictví ve věcech mládeže dohled probačního úředníka.⁶⁴

Odklony jsou u mladistvých obviněných celkově využívány v nízké míře. Nejčastěji užívanými typy odklonů ve věcech mládeže jsou podmíněné zastavení trestního stíhání a podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, naopak velmi zřídka bývá využíván institut narovnání, jako i odklon výhradně určen pro řízení proti mladistvým-odstoupení od trestního stíhání.⁶⁵ U podmíněného zastavení trestního stíhání vzniká problematická situace ohledně splnění obligatorní podmínky- náhrady škody vůči poškozenému samotným obviněným, vzhledem k faktu, že podstatná část mladistvých jednoduše nedisponuje dostatečnými vlastními peněžními prostředky. Právní úprava podmíněného zastavení trestního stíhání nepředepisuje, aby byla náhrada škody poskytnuta z vlastních prostředků obviněného, a tedy nevyklučuje poskytnutí potřebné částky zákonnými zástupci, na rozdíl od odstoupení od trestního stíhání však vztahuje náhradu škody přímo k osobě obviněného.⁶⁶ Náhrada škody jiným subjektem než samotným obviněným by mohla vyvolat určité pochybnosti o výchovném účinku takového vyřízení věci, vzhledem k tomu, že faktickou odpovědnost za následky činu přebírá jiná osoba, na druhou stranu znemožnění takového postupu by znevýhodňovalo mladistvé pachatele oproti dospělým.⁶⁷ Autorka práce se shoduje s názory, že postup, kdy peněžní prostředky určené k náhradě škody, popřípadě i k složení částky určené na pomoc obětem trestné činnosti, mladistvému obviněnému poskytnou rodiče, není vyloučen, orgán činný

⁶⁴ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 114-115

⁶⁵ STRÉMY, Tomáš (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Trnava: Leges, 2015, ISBN 978-80-7502-104-5, s. 37-39

⁶⁶ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 127

⁶⁷ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 35-36

v trestním řízení by se však měl ujistit, zda jde o dostatečné rozhodnutí ve věci vzhledem k výchovnému působení na pachatele.

Další problematickou otázkou v řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání mladistvých, respektive o odklonech u mladistvých pachatelů obecně, je postavení zákonného zástupce, které není v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže u zvláštních způsobů řízení výslovně upraveno a je tedy dovozováno zejména z § 43 tohoto zákona, respektive také § 34 trestního řádu.⁶⁸ Ustanovení § 43 dává zákonnému zástupci mladistvého oprávnění mladistvého zastupovat, zvolit mu obhájce, činit za něj návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky a zúčastňovat se úkonů, kterých se může zúčastnit mladistvý, a to ve prospěch mladistvého i proti jeho vůli. Z uvedeného může být dovozováno právo zákonného zástupce vyjádřit nesouhlas s odklonem, kterým by jeho schválení bylo zablokováno, a to ve prospěch řádného soudního procesu pro mladistvého obviněného.⁶⁹ Uvedený závěr se však nepozdává autorce této práce, zejména z důvodu, že oprávnění zákonného zástupce vyjadřovat souhlas nebo nesouhlas s postupem orgánů činných v trestním řízení místo samotného mladistvého v trestním řádu ani v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže uvedeno není. Zákonný zástupce je oprávněn podávat opravné prostředky ve prospěch mladistvého i bez jeho souhlasu, z čehož vyplývá, že zákonný zástupce může využít opravných prostředků i proti odklonům, v případě podmíněného zastavení trestního stíhání tedy může podat stížnost. Právo aplikaci odklonu svým nesouhlasem zablokovat však podle autorky ze zákona vůbec nevyplyvá a nemá ani oporu ustanoveních týkajících se jiných institutů a úkonů v trestním řízení, navíc podle jejího názoru taková úprava, pokud se skutečně v praxi užívá, ani nesměruje k ochraně zájmů mladistvých obviněných. Na jedné straně se sice dá uznat, že v případě nevinu obviněného je mu k prospěchu řádné zproštění viny před soudem, na stranu druhou ale u mladistvých obviněných zákon v § 68 zákona o soudnictví ve věcech mládeže stanoví, že aplikace odklonu je možná jen v případě, že je skutkový stav věci dostatečně objasněn, navíc pochopitelně musí být splněny i obecné podmínky stanovené v trestním řádu-tj. u podmíněného zastavení trestního stíhání také souhlas samotného obviněného a jeho plné doznání. Podle mínění autorky směřuje tedy možnost zákonných zástupců zabránit užití odklonu proti zájmům mladistvých obviněných a není ani v souladu se samotným zákonem, i když se v literatuře vyskytují opačné názory.

⁶⁸ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 126- 127

⁶⁹ Tamtéž.

3.5 Podmíněné zastavení trestního stíhání u právnických osob

Trestní odpovědnost právnických osob byla do českého právního řádu zavedena zákonem č. 418/2011 Sb. (zákon o trestní odpovědnosti právnických osob). Tento zákon zavádí jednak hmotněprávní instituty, jako nové druhy sankcí pro právnické osoby, jednak procesní aspekty, jako například společné trestní řízení právnické a fyzické osoby nebo obhajobu právnické osoby a jednání za ni.⁷⁰ Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob je k trestnímu zákoníku i k trestnímu řádu ve vztahu speciality, tj. těchto předpisů se užije, jen když zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nestanoví jinak. Vzhledem k faktu, že tento zákon problematiku odklonů nijak neupravuje, je v této záležitosti nutné subsidiárně vyjít z trestního řádu.⁷¹

Z ustanovení trestního řádu nevyplývá, že by nebylo možné všechny obecně použitelné odklony- tedy podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a narovnání- využívat v trestním řízení proti právnickým osobám. O tom, že k aplikaci tohoto institutu dochází i v řízení proti právnickým osobám, svědčí i kupříkladu usnesení Nejvyššího soudu č.j. 5 Tz 41/2014-11. Otázkou je, jaké principy restorativní justice mohou být vzhledem k povaze právnických osob uplatněny v řízení proti nim. Jako nejdůležitější se tu zřejmě jeví náhrada škody poškozeným a rychlost řízení, tj. odlehčení přetížené justice.⁷²

Jako nejzávažnější otázka aplikace odklonů, tedy i podmíněného zastavení trestního stíhání u právnických osob, se jeví aktivní přístup obviněného a jeho doznání, respektive jednání o náhradě škody. Právnická osoba jakožto umělá právní konstrukce musí být vždy zastoupena osobou fyzickou, která je oprávněna za ni jednat. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob tak zavádí zvláštní procesní úpravu způsobilosti jednat za právnickou osobu, a to odkazem na občanský soudní řád.⁷³

Zákon dále v ustanovení § 4 odst. 4 stanoví, že právnickou osobu může v trestním řízení zastupovat jen fyzická osoba, která v řízení není obviněným, poškozeným nebo svědkem. V případě, že taková osoba není v určené lhůtě, zpravidla do 7 dní, právnické osobě určena, stanoví jí v souladu s § 5 předseda senátu nebo v přípravném řízení soudce

⁷⁰ STRÉMY, Tomáš (ed.): Restorativna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-034-5, s. 168- 169

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Tamtéž.

⁷³ STRÉMY, Tomáš (ed.): Restorativna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-034-5, s. 175

opatrovníka. Stíhanou právnickou osobu by tak měla v trestním řízení zastupovat v daném řízení nevinná fyzická osoba, která je k tomu kompetentní, tj. osoba, která v právnické osobě pracuje, avšak na její trestné činnosti se nepodílela, je za ni oprávněna jednat a její zájmy nejsou v rozporu se zájmy právnické osoby.⁷⁴ Uvedená fyzická osoba je tedy osobou, která je jménem obviněné právnické osoby oprávněna tuto zastupovat v řízení o odklonu, včetně podmíněného zastavení trestního stíhání.

⁷⁴ Tamtéž.

KAPITOLA 4

PROCESNÍ NÁLEŽITOSTI PODMÍNĚNÉHO ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHANÍ

4.1 Role Probační a mediační služby

Probační a mediační služba ČR byla založena zákonem č. 257/2000 Sb. (zákon o probační a mediační službě) s účinností od 1. 1. 2001. Hlavními cíli této instituce jsou napomáhání integrace pachatelů trestných činů do společnosti, zajištění participace poškozeného v trestním řízení a spolupůsobení při ochraně společnosti před pácháním trestné činnosti.⁷⁵ (Do doby zřízení Probační a mediační služby plnily některé z jejich současných úkolů probační úředníci okresních a krajských soudů, působící na soudech od roku 1996. Jejich činnost spočívala především v zajištění výkonu trestu obecně prospěšných prací a v kontrole chování podmíněně odsouzených a podmíněně propuštěných z výkonu trestu, jejich postavení a činnost však neměla zákonný podklad.⁷⁶) Dvě základné složky činnosti Probační a mediační služby- probace a mediace- jsou vymezeny v zákoně o PMS v § 2, který uvádí, že probací se rozumí vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným za účelem jeho vedení řádného života a dodržování uložených podmínek. Mediace je vymezena jako mimosoudní zprostředkování řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením, a to za výslovného souhlasu obviněného a poškozeného.

Zákon o probační a mediační službě v § 4 uvádí, že probační a mediační služba vytváří předpoklady pro to, aby mohla být věc projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení (tj. odklonem), nebo aby mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, případně aby byla vazba obviněného nahrazena jiným opatřením. Odstavec 2 uvedeného ustanovení obsahuje demonstrativní výčet činností Probační a mediační služby, přičemž písmeno b) tohoto ustanovení přímo uvádí vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, narovnání nebo další odklony,

⁷⁵ JELÍNEK, Jiří.: Trestní právo procesní. 4. aktualiz. a dopl. vyd. podle stavu k 1. 10. 2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-160-1, s. 279

⁷⁶ Tamtéž.

zejména pak snahu o docílení dohody mezi obviněným a poškozeným.

Střediska Probační a mediační služby působí v sídlech okresních soudů. Příslušnost těchto středisek k provádění úkonů probace a mediace se řídí příslušností soudů a v přípravném řízení státních zástupců, v jejichž obvodu středisko působí. Činnost v přípravném řízení může být zahájena střediskem PMS až poté, co bylo sděleno obvinění z trestného činu konkrétní osobě a toto středisko bylo o případu informováno. Podnět k činnosti Probační a mediační služby může být dán policejním orgánem, státním zastupitelstvím nebo soudem, ale také samotným obviněným, poškozeným, popřípadě jejich blízkými.⁷⁷ Úředník Probační a mediační služby je, jak je uvedeno v § 7 odst. 2 zákona o PMS, oprávněn zjišťovat stanovisko obviněného k podmíněnému zastavení trestního stíhání. Samotná realizace mediační činnosti v průběhu trestního řízení je založena na principu oboustranné dobrovolnosti- účast na mediaci tedy není povinností poškozeného ani obviněného.⁷⁸ Za mediaci je zde považováno přímé, dobrovolné, osobní setkání mezi pachatelem a poškozeným za účasti mediátora směřující k urovnání konfliktního stavu.⁷⁹ Smyslem uvedeného setkání je jednak možnost osobní konfrontace mezi obviněným a poškozeným, příležitost pro obviněného vyslechnout druhou stranu, přímo se seznámit s dopady svého trestného činu na osobu poškozeného a vyjádřit svůj postoj k spáchanému činu (zejména lítost nad činem a osobní omluvu poškozenému), jednak zprostředkování dohody ohledně náhrady způsobených škod obviněným. Vyjednávání o náhradě škody je mimořádně důležitou součástí procesu dosažení podmíněného zastavení trestního stíhání, neboť její náhrada, dohoda o náhradě nebo učinění potřebných opatření k náhradě škody směřujících jsou nutnou podmínkou pro takové rozhodnutí. Z tohoto důvodu je nutné, aby se obviněný seznámil s požadavky poškozeného a vyjádřil svůj postoj k jejich náhradě. Pracovník Probační a mediační služby, který mediaci provádí, vypracovává po jejím skončení závěrečnou zprávu o výsledku mediace, představující shrnutí společného setkání a dosažených závěrů, ve které obvykle doporučí orgánu činnému v trestním řízení další postup, tj. například podmíněné zastavení trestního stíhání.⁸⁰

V případě, že mediaci nelze uskutečnit, či už z důvodu nesouhlasu některé ze stran,

⁷⁷ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.): Probace a mediace: Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-757-2, s. 41

⁷⁸ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.): Probace a mediace: Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-757-2, s. 53

⁷⁹ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.): Probace a mediace: Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-757-2, s. 39

⁸⁰ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.): Probace a mediace: Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-757-2, s. 52

v případech, kdy je poškozeným právnická osoba, nebo poškozená strana zcela chybí, může pracovník PMS realizovat tzv. jiné činnosti směřující k urovnání konfliktního stavu. Jde především o vypracování zprávy o spolupráci s klienty, která slouží státnímu zástupci nebo soudu jako podklad pro rozhodnutí.⁸¹ Tato zpráva může mít podobu zprávy o spolupráci s klientem, která bývá méně obsáhlá a zpravidla bývá využívána u méně závažných trestných činů, nebo zprávy před rozhodnutím, která bývá obsáhlejší a je vypracována obvykle v případech, kdy nejsou splněny podmínky pro aplikaci odklonů.⁸²

V případě, že dojde k podmíněnému zastavení trestního stíhání, zákon v § 7 odst. 3 ukládá úředníkům Probační a mediační služby informovat soud nebo v přípravném řízení státního zástupce o porušení stanovených podmínek, povinností nebo omezení obviněným. V případě méně závažných porušení podmínek má úředník možnost obviněného na zjištěné nedostatky upozornit a poučit ho, že v případě opakovaného nebo závažnějšího porušení bude soud nebo státního zástupce informovat.

4.2 Postup státního zástupce

Podmíněné zastavení trestního stíhání státním zástupcem je rozhodnutím v přípravném řízení, které může být učiněno po zahájení trestního stíhání policejním orgánem podle § 160 trestního řádu. Rozhodnutí má formu usnesení. Příslušným státním zástupcem je v souladu s § 7 odst. 2 zákona č. 283/1993 (zákon o státním zastupitelství) státní zástupce státního zastupitelství působícího u soudu, který je podle § 16 a násl. trestního řádu příslušný ve věci rozhodnout. Příslušný státní zástupce dále rozhoduje na základě § 308 trestního řádu i o tom, zda se obviněný v průběhu zkušební doby osvědčil, nebo zda se neosvědčil a v trestním stíhání se pokračuje. Orgánem, který rozhoduje o řádném opravném prostředku, tedy stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce, je nadřízený státní zástupce (který v souladu s § 150 trestního řádu nemůže sám změnit usnesení v neprospěch obviněného, pokud byla stížnost podána obviněným nebo v jeho prospěch).

Státní zástupce může o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodnout za předpokladu splnění všech zákonných podmínek a v případě, že se rozhodnutí jeví jako dostatečné. U podmíněného zastavení trestního stíhání je vyžadován souhlas obviněného,

⁸¹ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.): Probační a mediační: Možnosti řešení trestných činů. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-757-2, s. 59-60

⁸² Tamtéž.

státní zástupce však nemusí o tomto postupu rozhodnout nutně na návrh samotného obviněného, případně jeho obhájce, ale i bez návrhu. Jako podklad pro rozhodnutí zpravidla slouží zpráva vypracovaná úředníkem Probační a mediační služby, která informuje orgán činný v trestním řízení jednak o průběhu a výsledcích komunikace mezi obviněným a poškozeným, jednak o postoji obviněného k samotnému činu a nápravě nebo náhradě jeho následků a tedy o tom, zda může být podmíněně zastavení trestního stíhání vnímáno jako dostatečné rozhodnutí v dané věci.

Státní zástupce je dále oprávněn podat stížnost proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání soudem i proti rozhodnutí soudu o tom, zda se obviněný osvědčil nebo neosvědčil.

4.3 Postup soudu

Usnesení, kterým soud prvního stupně podmíněně zastavuje trestní stíhání obviněného, může být vydáno samosoudcem i senátem. V případě, že je ve věci příslušný rozhodnout senát, obvykle dochází k podmíněnému zastavení trestního stíhání po předběžném projednání obžaloby podle § 185 a násl. trestního řádu. Ustanovení § 186 písm. c) stanoví, že okolnosti odůvodňující podmíněně zastavení trestního stíhání jsou důvodem pro nařízení předběžného projednání obžaloby. Po předběžném projednání obžaloby je soud oprávněn trestní stíhání podmíněně zastavit, a to v souladu s § 188 odst. 1 písm. f).

V řízení před samosoudcem k předběžnému projednání obžaloby nedochází, samosoudce však podle § 314c písm. c) přezkoumává obžalobu a je oprávněn učinit stejné rozhodnutí, tedy trestní stíhání podmíněně zastavit.

Rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání je možné i v hlavním líčení, jak je uvedeno v § 223a trestního řádu. V uplynulých letech se však stala spornou praxe, kdy kromě soudů prvního stupně aplikovaly podmíněně zastavení trestního stíhání také odvolací soudy, což nemělo přímou oporu v zákoně. Judikatura Nejvyššího soudu nebyla v dané věci jednoznačná. Jako kontroverzní se jevila především otázka, zda je samostatné rozhodnutí odvolacího soudu o podmíněném zastavení trestního stíhání, zejména pak v případě, kdy soud prvního stupně obžalovaného obžaloby zprostil, porušením zásady zákazu reformace in peius. Tento názor je vyjádřen kupříkladu v rozsudku Nejvyššího soudu 15 Tz 43/2011-34, kterým Nejvyšší soud zrušil usnesení krajského soudu o podmíněném zastavení trestního stíhání a konstatoval, že došlo k porušení zákona

v neprospěch obviněného. Uvedené rozhodnutí odkazuje i na předchozí usnesení Nejvyššího soudu, kde bylo rozhodnuto obdobně, ale zmiňuje i vlastní rozhodnutí vyjadřující opačný názor, jako je rozhodnutí č. 6 Tdo 505/2003.

K vyřešení předmětného sporu došlo novelizací trestního řádu č. 193/2012 Sb., která v § 257 odst. 1 písm. d) výslovně zavádí podmíněné zastavení trestního stíhání jako úkon, ke kterému je odvolací soud příslušný.⁸³ Takové rozhodnutí sice nemůže být napadnuto řádným opravným prostředkem, nápravy se však lze domáhat dovoláním (poškozený tuto možnost nicméně nemá, což je podle názoru autorky nedostatkem této úpravy).⁸⁴

4.4 Opravné prostředky

Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání je vydáno formou usnesení, proti kterému je řádným opravným prostředkem stížnost, která má odkladný účinek. Stížností lze napadnout také rozhodnutí o tom, že se obviněný v průběhu zkušební doby osvědčil nebo že se naopak neosvědčil a v trestním stíhání se pokračuje. Osobami oprávněnými k podání stížnosti jsou v přípravném řízení obviněný (u mladistvého pak i jeho zákonný zástupce) a poškozený, v případě rozhodnutí soudu i státní zástupce. Stížnost proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo o osvědčení nebo neosvědčení obviněného se řídí obecnými ustanoveními trestního řádu o stížnosti, tj. § 141 a násl. Oprávněná osoba může stížnost podat do tří dnů od oznámení usnesení. Stížnosti je možné se výslovně vzdát i podanou stížnost vzít zpět, dokud o ní nebylo rozhodnuto.

Jak je uvedeno výše, stížností není možné napadnout rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání vydané odvolacím soudem, jelikož toto rozhodnutí je pravomocné. Opravným prostředkem proti takovému rozhodnutí je dovolání jakožto mimořádný opravný prostředek, a to na základě § 265a odst. 2 písm. f) trestního řádu. Dovolání, o kterém rozhoduje Nejvyšší soud, je možné podat proti rozhodnutí, jímž odvolací soud potvrzuje usnesení soudu prvního stupně o podmíněném zastavení trestního stíhání, jako i proti rozhodnutí, kterým odvolací soud podmíněně zastaví trestní stíhání sám. V takovém případě je však možnost podání opravného prostředku obviněným i nejvyšším státním zástupcem (který dovolání podává na návrh krajského nebo vrchního

⁸³ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 85

⁸⁴ Tamtéž.

státního zástupce nebo i bez návrhu, v neprospěch i ve prospěch obviněného) omezena na zákonné dovolací důvody podle § 265b (kde je nesplnění podmínek pro takové rozhodnutí výslovně uvedeno jako dovolací důvod) a poškozený vůbec není, jak vyplývá z § 265 odst. 1 písm. d), osobou oprávněnou dovolání podat.

Dalším mimořádným opravným prostředkem proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce je stížnost pro porušení zákona, ke které je oprávněn výlučně ministr spravedlnosti u Nejvyššího soudu, a to ve prospěch i v neprospěch obviněného. V případě pravomocného rozhodnutí soudu o podmíněném zastavení trestního stíhání je možná i obnova řízení, kterou lze v souladu s § 280 trestního řádu povolit v neprospěch obviněného na návrh státního zástupce, v jeho prospěch pak samotný obviněný a osoby se samostatnými obhajovacími právy.

KAPITOLA 5

DOPADY PODMÍNĚNÉHO ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ NA ZÚČASTNĚNÉ SUBJEKTY

5.1 Dopady na obviněného

Podmíněné zastavení trestního stíhání jakožto odklon má představovat přístup k řešení trestné činnosti, který oproti klasickému postupu efektivněji hájí zájmy poškozených a zároveň i citlivěji přistupuje k pachatelům. Odborná literatura označuje podmíněné zastavení trestního stíhání za tzv. odklon s intervencí, což znamená jisté omezení práv obviněného nespojené s odnětím svobody.⁸⁵ Všechna omezení jsou však obviněnému uložena s jeho souhlasem, jelikož souhlas obviněného se samotným podmíněným zastavením trestního stíhání je nutnou podmínkou užití tohoto institutu.

Základním dopadem podmíněného zastavení trestního stíhání na obviněného je zkušební doba v trvání šesti měsíců až dvou let (v případě podle § 307 odst. 2 může být zkušební doba stanovena až na pět let), během které orgán činný v trestním řízení posuzuje, zda obviněný vede řádný život (tj. život prostý trestné činnosti, ideálně i přestupků). V případě uzavření dohody o náhradě škody s poškozeným (popřípadě o vydání bezdůvodného obohacení) je obviněnému uloženo předmětnou škodu během zkušební doby uhradit. Ve zkušební době je možné uložit obviněnému i přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. Demonstrativní výčet takových omezení je uveden v § 48 odst. 4 trestního zákona, tato omezení však nemohou mít stejný obsah jako některý druh trestu uvedený v trestním zákoně.⁸⁶ V praxi státních zástupců však k ukládání jiných omezení a povinností nedochází často.⁸⁷

Dalšími dopady na obviněného jsou v případě podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 odst. 2 závazek zdržet se určité činnosti, případně složení peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti. Závazek zdržet se určité činnosti během zkušební doby je ze strany obviněného dobrovolný, obviněnému však nemusí být předem známa

⁸⁵ SCHEINOST, Miroslav, VÁLKOVÁ, Helena a kol.: Sankční politika a její uplatňování. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, ISBN 978-80-7338-154-7, s. 74

⁸⁶ ŠČERBA, Filip.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 79-80

⁸⁷ Tamtéž.

délka zkušební doby, která může v tomto případě trvat až 5 let.

V případě mladistvých obviněných je se souhlasem obviněného možné uložit mu během zkušební doby dohled ze strany probačního úředníka a tedy jeho vedení řádného života a dodržování uložených omezení průběžně sledovat.⁸⁸ U dospělých obviněných obdobný postup není možný, kontrolu nad chováním obviněného však vykonávat možné je, a to analogicky podle ustanovení týkajících se podmíněného odsouzení. Kontrolu může státní zástupce nebo soud, případně pověřený úředník Probační a mediační služby. Problémem efektivního výkonu kontrol jsou však dosud omezené personální možnosti.⁸⁹

Z pohledu obviněného se zejména z profesních důvodů jako zásadní častokrát jeví otázka, jaký dopad bude mít podmíněné zastavení trestního stíhání na jeho bezúhonnost, tedy jaké informace budou o jeho osobě evidovány v Rejstříku trestů, po jakou dobu budou evidovány a komu budou přístupné. Údaje o podmíněném zastavení trestního stíhání jsou na základě § 7 zákona č. 269/1994 Sb. (zákon o Rejstříku trestů) v Rejstříku trestů evidovány až do momentu doručení dodatečné správy o osvědčení obviněného, kterou v souladu s § 8 tohoto zákona soud nebo státní zastupitelství zašle po nabytí právní moci rozhodnutí. V případě, že Rejstřík trestů takovou zprávu neobdrží, vyřadí údaje o obviněném z evidence po uplynutí jednoho roku od skončení zkušební doby.

Údaje o podmíněném zastavení trestního stíhání jsou po dobu jejich evidence v Rejstříku trestů uvedeny v opisu z Rejstříku trestů, ke kterému mají přístup jen na žádost orgány činné v trestním řízení a Ministerstvo spravedlnosti (respektive i fyzická nebo právnická osoba k vlastním údajům). Jiným orgánům a osobám je možné opis vydat jen na základě zvláštního právního předpisu. Přístup k údajům o podmíněném zastavení trestního stíhání tak zpravidla právě po dobu trvání zkušební doby mají orgány činné v trestním řízení, což v případě dalšího trestního řízení vůči obviněnému může hrát roli při jejich postupu vzhledem k osobě obviněného a jeho trestní minulosti.

Na druhou stranu však z pohledu obviněného nespornou výhodou podmíněného zastavení trestního stíhání představuje fakt, že se podmíněné zastavení trestního stíhání na základě ustanovení § 13 a contrario neuvádí ve výpisu z Rejstříku trestů, který se vystavuje oprávněné osobě na žádost. Výpis z Rejstříku trestů je veřejnou listinou, která je častokrát vyžadována jako důkaz bezúhonnosti při výkonu živnosti nebo některých povolání a funkcí ze zákona nebo i samotnými zaměstnavateli. V tomto ohledu je podmíněné

⁸⁸ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 115

⁸⁹ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 80

zastavení trestního stíhání podstatně menším zásahem do práv obviněného než podmíněné odsouzení nebo jiné druhy trestů, které jsou ve výpisu uváděny. Zde je však vhodné uvést, že samotné podmíněné zastavení trestního stíhání může být ze zákona důvodem k propuštění ze služebního poměru, což potvrdil i judikát Ústavního soudu č. III. ÚS 156/2012. Obecně je však neuvádění údajů o podmíněném zastavení trestního stíhání ve výpisu z Rejstříku trestů a jejich odstraňování z evidence, a tedy i z opisu Rejstříku trestů, podle názoru autorky správným přístupem, který umožňuje obviněným při zachování jistých omezení ve zkušební době fungovat jako bezúhonní občané.

5.2 Role poškozeného

Ochrana zájmů poškozených, jejich podpora a odškodnění jsou jedním ze základních principů a cílů restorativní justice. Dalším důležitým prvkem je také dosažení dialogu mezi poškozeným a pachatelem.⁹⁰ Zatím co u institutu podmíněného zastavení trestního stíhání není postavení poškozeného tak silné, jako je tomu u narovnání, tento institut plní podle názoru autorky svou roli nástroje restorativní justice a zájmy poškozených hájí v dostatečné míře.

Nejvýznamnější právo poškozeného, právo na náhradu škody způsobené trestním činem (případně také vydání bezdůvodného obohacení na úkor poškozeného), představuje jednu ze zákonných podmínek aplikace podmíněného zastavení trestního stíhání. Škodu, kterou si poškozený uplatnil, může pachatel přímo uhradit, sjednat s ním dohodu o její náhradě nebo učinit jiné potřebné kroky směřující k její náhradě. Poškozený tak má možnost nejen uplatnit si škodu a domoci se její úhrady i bez soudního řízení, ale i přímo ovlivnit formu a způsob její úhrady. Poškozený má možnost vyjednávat s obviněným přímo osobně nebo i zprostředkovaně, popřípadě využít Probační a mediační službu. Náhradu škody má pochopitelně poškozený právo i odmítnout, respektive vůbec nepožadovat.⁹¹ V případě dohody o náhradě škody je obviněnému uložena povinnost škodu během zkušební doby nahradit, což pro poškozeného častokrát představuje reálnou šanci k uspokojení svých oprávněných nároků dříve, než by tomu bylo u zdlouhavého trestního nebo občanskoprávního soudního procesu a následného vymáhání této náhrady.

Dalším významným právem poškozeného je právo podat stížnost s odkladným

⁹⁰ STRÉMY, Tomáš (ed.): Restorativna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-034-5, s. 64-65

⁹¹ ŠČERBA, Filip.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 69

účinkem proti usnesení, kterým se trestní stíhání obviněného podmíněně zastavuje. I když souhlas poškozeného není ze zákona vyžadován jako podmínka aplikace tohoto odklonu, poškozený má právo vyjádřit svůj názor na tento způsob řešení věci vzhledem ke svému vlastnímu vnímání daného činu, způsobené majetkové i nemajetkové újme i osobě pachatele. Názor poškozeného není pro orgán činný v trestním řízení závazný a podmíněně zastavit trestní stíhání je možné i proti vůli poškozeného, nicméně možnost poškozeného vyjádřit svůj postoj podáním opravného prostředku je důležitá jednak z hlediska spoluúčasti poškozeného, jednak poškozený může orgánu činnému v trestním řízení poskytnout informace, které mohou jeho rozhodnutí ovlivnit.

Poškozený má právo stížností jakožto řádným opravným prostředkem s odkladným účinkem napadnout i usnesení o tom, že se obviněný osvědčil, nebo že se neosvědčil a v trestním stíhání se pokračuje. Poškozený zde může namítat, že mu v rozporu s podmínkami zkušební doby obviněný neuhradil škodu v plné výši, nebo i že se obecně podle jeho názoru obviněný neosvědčil. Vyloučeno není ani podání stížnosti poškozeného ve prospěch obviněného (tedy že se obviněný dle jeho názoru osvědčil).

Problémem, který v současné úpravě postavení poškozeného při podmíněném zastavení trestního stíhání absentuje, je, jak je uvedeno v této práci výše, náhrada nemajetkové újmy, které se poškození mohou domáhat jen prostřednictvím občanského soudního řízení. Důvodem pro nepodmiňování podmíněného zastavení trestního stíhání může být obtížné vyčíslení takového nároku a s tím spojená zdlouhavost řízení, což by bylo v rozporu s rychlostí řízení jako jednou z hlavních výhod odklonů. Vzhledem k lepšímu uspokojení práv poškozených však o takové úpravě lze uvažovat.⁹²

⁹² ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 70-71

KAPITOLA 6

SROVNÁNÍ S JINÝMI DRUHY ODKLONŮ

6.1 Srovnání s narovnáním

Institut narovnání je typem odklonu, který má s podmíněným zastavením trestního stíhání vícere společné znaky, no i vícero odlišností. Stejně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání, i o schválení narovnání rozhoduje soud nebo v přípravném řízení státní zástupce, a to v řízení o přečinu. Narovnání vyžaduje také souhlas samotného obviněného, nevyžaduje však přímo přiznání ke spáchání trestního činu, jen prohlášení, že obviněný skutek, pro který je stíhán, spáchal (což, jako bylo uvedeno výše, sehrává roli u podmíněného zastavení trestního stíhání činů, u kterých je nutné doznat se i k úmyslnému zavinění, jako i v situaci, kdy může být doznání obviněného použito při pokračování trestním řízení, což zákonná úprava narovnání přímo vylučuje⁹³). Využití tohoto institutu je stejně závislé na úvaze orgánu, který o něm rozhoduje, tj. na schválení narovnání neexistuje právní nárok a může být užito, jen pokud je takový způsob vyřízení věci považován za dostatečný vzhledem k okolnostem případu a k osobě obviněného, zde se však dle § 309 trestního řádu na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání obligatorně přihlíží i k míře dotčení veřejného zájmu a majetkovým poměrům obviněného.

Majetkové poměry obviněného jsou pro schválení narovnání relevantní z důvodu, že se už před schválením narovnání vyžaduje náhrada způsobené škody a také odčinění jiné újmy způsobené přečinem, čímž se zřejmě chápe u podmíněného zastavení trestního stíhání absentující náhrada nemajetkové újmy.⁹⁴ Úprava vydání bezdůvodného obohacení je zde obdobná jako u podmíněného zastavení trestního stíhání, postačuje tedy i učinění potřebných opatření k jeho vydání, nikoliv však pouze dohoda s poškozeným. Dále je u narovnání vyžadováno obligatorní složení peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti (při podmíněném zastavení je tomu tak jen v odůvodněných případech podle § 307 odst. 2, což jak je uvedeno výše, jistým způsobem sblížuje tyto dva typy odklonů a může

⁹³ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 63-65

⁹⁴ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 90-91

mít negativní vliv na i tak dost zřídka užívané narovnání⁹⁵). Narovnání se tedy dá považovat za „finančně náročnější“ způsob odklonu a může být tedy užito jen v případě, kdy to majetkové poměry obviněného dovolují, což je nejspíš jeden z důvodů, proč je narovnání orgány činnými v trestním řízení užíváno ve srovnání s podmíněným zastavením trestního stíhání dosti zřídka. Finanční situace obviněného také může sehrávat roli při stanovení výše částky určené na pomoc obětem trestné činnosti.

K míře dotčení veřejného zájmu a závažnosti přečinu je přihlíženo pravděpodobně zejména z důvodu, že narovnání je na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání konečné rozhodnutí ve věci, kterým se trestní stíhání zastavuje a neplyne zde už žádná další zkušební doba. Narovnání je obdobně jako podmíněné zastavení trestního stíhání považováno za odklon s intervencí (ukládá obviněnému povinnosti, konkrétně povinnosti peněžitého charakteru⁹⁶), ve srovnání s trestním stíháním zde však není možnost chování obviněného po jeho schválení žádným způsobem monitorovat ani sankcionovat.

Dalším významným rozdílem mezi narovnáním a podmíněným zastavením trestního stíhání je role poškozeného, která je u narovnání výrazně silnější, jelikož je schválení narovnání ze zákona podmíněno souhlasem poškozeného. Nutnost dosažení souhlasu poškozeného dělá z narovnání specifický odklon, který zdůrazňuje mediaci jako proces komunikace mezi pachatelem a obětí.⁹⁷ Cílem narovnání je dosažení dohody reflektující převzetí odpovědnosti za spáchaný čin a snahu minimalizovat jím způsobené hmotné i nehmotné následky.⁹⁸ Tento rozměr narovnání je dle názoru autorky také důležitý a zákonem vyžadovaný právě z důvodu konečného vyřízení věci formou narovnání.

Celkově lze tedy konstatovat, že narovnání představuje ve srovnání s podmíněným zastavením trestního stíhání do jisté míry vůči pachateli shovívavější formu vyřízení věci, kdy nejsou obviněnému ukládána žádná omezení a rozhodnutí je konečné, na druhou stranu je ale dosažení schválení narovnání pro obviněného náročnější, jednak z finanční stránky, jednak pro nutnost komunikovat s poškozeným a získat jeho souhlas- což má za následek, že v praxi státních zástupců a soudů je narovnání výrazně méně užívanou formou odklonu.

⁹⁵ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 77

⁹⁶ SCHEINOST, Miroslav, VÁLKOVÁ, Helena a kol.: Sankční politika a její uplatňování. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, ISBN 978-80-7338-154-7, s. 74

⁹⁷ SCHEINOST, Miroslav, VÁLKOVÁ, Helena a kol.: Sankční politika a její uplatňování. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, ISBN 978-80-7338-154-7, s. 75

⁹⁸ Tamtéž.

6.2 Srovnání s podmíněným odložením podání návrhu na potrestání

Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání je obdobou podmíněného zastavení trestního stíhání přizpůsobenou zvláštním rysům zkráceného přípravného řízení.⁹⁹ Hlavní rozdíl spočívá v tom, že trestní stíhání ještě v průběhu zkráceného přípravného řízení neprobíhá a tedy ho ani není možné podmíněně zastavit. Podmíněně odložen je proto úkon, kterým se trestní stíhání zahajuje, tedy podání návrhu na potrestání státním zástupcem.¹⁰⁰ Podmíněně odložit podání návrhu na potrestání může tedy, jak vyplývá ze samotného faktu, že se jedná o úkon v zkráceném přípravném řízení, na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání pouze státní zástupce (nikoliv soud, který se věci zabývá až po podání návrhu na potrestání).

Podmínky pro podmíněné odložení podání návrhu na potrestání uvedeny v § 179g jsou v zásadě stejné, jako u podmíněného zastavení trestního stíhání. Nutný je souhlas podezřelého (v zkráceném přípravném řízení se nejedná o obviněného, podezřelý má však podle § 179b trestního řádu stejná práva jako obviněný), doznání podezřelého k činu a náhrada způsobené škody či vydání bezdůvodného obohacení, případně dohoda s poškozeným nebo učinění vhodných opatření k jejich náhradě, jako i dostatečnost rozhodnutí vzhledem k osobě pachatele a okolnostem činu. Stejně tak je možné v odůvodněných případech požadovat slib podezřelého zdržet se určité činnosti nebo složení částky na pomoc obětem trestných činů. Tento institut je možné využít u činů, o kterých lze konat zkrácené přípravné jednání, tedy o trestných činech s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující pět let, u kterých je současně daná věcná příslušnost okresního soudu. Okruh trestných činů je tedy o něco málo užší než u podmíněného zastavení trestního stíhání, které je možné i pro nedbalostní trestné činy s vyšší horní hranicí nebo pro přečiny, o kterých rozhoduje v prvním stupni krajský soud.¹⁰¹ Dopady podmíněného odložení podání návrhu na potrestání jsou, co se délky a charakteru zkušební doby týče, stejné jako u podmíněného zastavení trestního stíhání a obdobný je i postup státního zástupce při rozhodování o osvědčení podezřelého i právo podezřelého i poškozeného podat stížnost s odkladným účinkem.

Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání v posledních letech předčilo

⁹⁹ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 105

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 106

v užívání v aplikační praxi podmíněné zastavení trestního stíhání, a to od roku 2013¹⁰², přičemž tento institut byl do právního řádu zaveden novelou trestního řádu č. 283/2004 Sb.¹⁰³ Novelou č. 459/2011 Sb. s účinností od 1. 1. 2012 pak možnosti pro zkrácené přípravné řízení rozšířila a nárůst praktického užívání tohoto institutu státními zástupci. Dá se konstatovat, že se jedná o pozitivní trend směřující k rychlejšímu vyřízení trestních věcí za velmi podobných podmínek, jako je tomu u podmíněného zastavení trestního stíhání.

6.3 Srovnání s odstoupením od trestního stíhání

Odstoupení od trestního stíhání je specifickým odklonem užívaným pouze v trestních řízeních proti mladistvým pachatelům. Odstoupit od trestního stíhání mladistvého může podle § 70 zákona o soudnictví ve věcech mládeže soud pro mládež nebo v přípravném řízení státní zástupce. Jak bylo uvedeno výše, v trestních věcech mladistvých je možné využití i dalších odklonů, včetně podmíněného zastavení trestního stíhání, odstoupení od trestního stíhání má však svá specifika, pro které bylo zavedeno jako speciální odklon pro mladistvé. V první řadě jde na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání o definitivní a konečné rozhodnutí ve věci, vytvářející překážku rei judicatae.¹⁰⁴ I přesto se však tento odklon považuje stejně jako podmíněné zastavení trestního stíhání za odklon s intervencí¹⁰⁵, a to z důvodu, že v souladu s § 68 zákona o soudnictví ve věcech mládeže je možné požadovat od mladistvého závazek k chování omezujícím možnosti spáchání dalších provinění. Jak však bylo uvedeno výše, právě pro konečnost tohoto rozhodnutí představuje kontrola dodržování těchto omezení, respektive vyvození důsledku z jejich porušení problém.¹⁰⁶

Podstatou odstoupení od trestního stíhání je zastavení trestního stíhání vzhledem k neúčelnosti jeho dalšího pokračování pro nedostatek veřejného zájmu na trestněprávním

¹⁰² SCHEINOST, Miroslav, VÁLKOVÁ, Helena a kol.: Sankční politika a její uplatňování. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, ISBN 978-80-7338-154-7, s. 96

¹⁰³ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 104- 105

¹⁰⁴ JELÍNEK, Jiří.: Trestní právo procesní. 4. aktualiz. a dopl. vyd. podle stavu k 1. 10. 2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-160-1, s. 749

¹⁰⁵ SCHEINOST, Miroslav, VÁLKOVÁ, Helena a kol.: Sankční politika a její uplatňování. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, ISBN 978-80-7338-154-7, s. 74

¹⁰⁶ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 114-115

postihu mladistvého.¹⁰⁷ Přichází v úvahu v případech, kdy naplnění účelu zákona soudnictví ve věcech mládeže bylo již dosaženo jinou cestou, například odčiněním újmy a urovnáním vztahu s poškozeným, realizací výchovného opatření, nápravou sociálních poměrů mladistvého nebo bude tohoto účelu dosaženo přijetím opatření současně s odstoupením od trestního stíhání (například uložením výchovných opatření).¹⁰⁸ Rozdílem mezi podmíněným zastavením trestního stíhání a odstoupením trestního stíhání tedy je větší důraz na veřejný zájem u odstoupení od trestního stíhání, kdy podmíněné zastavení je více orientované na náhradu způsobených škod. Úplná nebo částečná náhrada škody nebo vrácení bezdůvodného obohacení je uvedeno v § 70 mezi případy, ve kterých je zejména možné od trestního stíhání odstoupit, tento výčet je však demonstrativní. Od trestního stíhání tak lze odstoupit i v případech, kdy žádná škoda způsobena nebyla nebo způsobena škody nebyla nahrazena. Dalšími demonstrativními případy uvedenými v zákoně jsou úspěšné vykonání probačního programu mladistvým nebo vyslovení mladistvému napomenutí s výstrahou a dostatečnost takového opatření.

Odstoupit od trestního stíhání je možné v případě provinění (nedělí se na přečiny a zločiny), na které trestní zákoník stanoví trest s horní hranicí nepřevyšující tři léta. Okruh činů je zde tedy užší, než je tomu u podmíněného zastavení trestního stíhání. Souhlas poškozeného není stejně jako u podmíněného zastavení vyžadován, poškozený má právo podat proti takovému postupu stížnost, nicméně jen v případě, že bylo o odstoupení rozhodnuto soudem, nikoliv v přípravném řízení.¹⁰⁹ Poškozený se v takovém případě o odstoupení od trestního stíhání v souladu s § 70 odst. 4 pouze vyrozumí. Obviněný má právo dožadovat se projednání věci do tří dnů od doručení usnesení o odstoupení od trestního stíhání, v takovém případě však soud v případě vyslovení viny trestní opatření v souladu s § 70 odst. 6 neuloží.

Hlavními rozdíly mezi podmíněným zastavením trestního stíhání a odstoupením od trestního stíhání jsou především konečnost vyřízení věci, tedy absence zkušební doby u odstoupení, důraz na veřejný zájem při odstoupení od trestního stíhání, jako i slabší postavení poškozeného, kde nejenže není náhrada způsobené škody nebo směřování k této náhradě nutnou podmínkou aplikace tohoto institutu, ale i možnost poškozeného podat opravný prostředek je omezena na odstoupení od trestního stíhání soudem pro mládež.

¹⁰⁷ STRÉMY, Tomáš (ed.): Restorativna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-034-5, s.515-516

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 122

KAPITOLA 7

SROVNÁNÍ SE SLOVENSKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU

7.1 Srovnání úpravy odklonů v českém a slovenském trestním právu

Slovenská právní úprava odklonů má své východisko v české úpravě a obě úpravy jsou si značně podobné.¹¹⁰ Prvním odklonem zavedeným do slovenského trestního práva bylo stejně jako do českého podmíněné zastavení trestního stíhání (slovensky podmienené zastavenie trestného stíhania), a to nabytím účinnosti novely zákona č. 247/1994 Z. z. (Zbierka zákonov). Dalším odklonem zavedeným novelou č. 422/2002 Z. z. se stal tzv. smír (slovensky zmier).¹¹¹ Slovenský trestní řád (trestný poriadok) zná jen uvedené dva typy odklonů, na rozdíl od českého nezná žádný zvláštní druh odklonu speciální pro řízení vůči mladistvým a ani odklon určený pro zkrácené přípravné řízení (což souvisí s tím, že slovenské trestní právo nemá trestní řízení proti mladistvým upraveno speciálním zákonem a ani nezná zkrácené přípravné řízení, pouze zkrácené vyšetřování).¹¹²

Úprava podmíněného zastavení trestního stíhání v slovenském trestním řádu je velmi podobná české úpravě, ovšem s několika důležitými odlišnostmi, které jsou rozebrány v následující podkapitole. Kromě obecné úpravy podmíněného zastavení trestného stíhání zde existuje i speciální varianta- podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného, zavedena v rámci rekodifikace trestního práva novelou č. 457/2005 Z.z. s účinností od 1. 1. 2006. Hlavním účelem tohoto institutu je alternativní řešení trestních věcí v případech, kdy zájem na objasnění některých závažných trestných činů převyšuje zájem na stíhání obviněného, který se na jejich objasnění významně podílel.¹¹³

¹¹⁰ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 146

¹¹¹ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 130

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 137

Institut smíru je koncipován jako obdoba českého narovnání a i podmínky pro aplikaci obou institutů jsou téměř totožné.¹¹⁴ Stejně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání jsou však zde jisté odlišnosti. Obdobně jako je tomu u narovnání, podmínkami pro schválení smíru jsou souhlas obviněného i poškozeného, prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který se řízení vede (stejně jako v české úpravě zde není vyžadováno doznání k činu), náhrada škody, opatření směřující k její náhradě nebo náprava jiné způsobené újmy (absentuje zde úprava ohledně bezdůvodného obohacení), složení peněžité částky na obecně prospěšné účely (nikoliv tedy pouze na pomoc obětem trestné činnosti, jako je stanoveno v českém trestním řádu, specifikace těchto obecně prospěšných účelů je obsažena v § 224, kde podle odst. 2 musí na pomoc obětem trestné činnosti být vyčleněno alespoň 50 procent této částky), jako i dostatečnost takového rozhodnutí. Schválení smíru je možné u přečinů, kde horní hranice trestné sazby nepřevyšuje pět let, což je o něco užší úprava než ta česká, která umožňuje využití narovnání u všech přečinů.

Významným rozdílem mezi českou a slovenskou úpravou je zde explicitní vyloučení několika okruhů deliktů z možnosti schválení smíru. Jsou to podle § 220 odst. 2 trestného poriadku činy, kterými byla způsobena smrt, korupční delikty a trestné činy spáchané veřejnými činiteli, popřípadě zahraničními veřejnými činiteli v souvislosti s výkonem jejich pravomocí a v rámci jejich odpovědnosti. Tato úprava tak oproti české ještě zužuje možnosti aplikace institutu smíru (je tomu tak i u podmíněného zastavení trestního stíhání). Další odlišností je přechod práv poškozeného na jeho dědice podle § 225 (kde je uvedeno, že práva poškozeného nepřechází na toho, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody, obdobně jako je tomu v § 310a českého trestního řádu, podle slovenské úpravy však toto neplatí o dědicích poškozeného), tito tak mohou narovnání s obviněným sjednat po smrti poškozeného (ke které ale nedošlo samotným trestným činem) sami.¹¹⁵ Obecně je možné konstatovat, že podmínky pro schválení smíru jsou o něco užší, než je tomu u narovnání, postavení poškozeného, respektive dědiců poškozeného je naopak o něco silnější.

¹¹⁴ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 142

¹¹⁵ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 144

7.2 Srovnání úpravy podmíněného zastavení trestního stíhání v českém a slovenském trestním právu

Podmíněné zastavení trestního stíhání bylo, jak je uvedeno výše, jako první odklon zavedeno do slovenského trestního řádu zavedeno v roce 1994, tedy ne dlouho poté, co byl tento odklon zaveden v České republice. Další významnou novelou v toto ohledu byla právě rekodifikace s účinností od 1. 1. 2006, která zavedla novou variantu tohoto institutu. Obecná právní úprava podmíněného zastavení trestního stíhání je velmi podobná české úpravě, stejně, jak je tomu u smíru, je však i tu slovenský zákon o něco přísnější (i když některé aspekty této úpravy jsou pro obviněného naopak příznivější).

Aplikovat podmíněné zastavení trestního stíhání je podle § 216 trestného poriadku možné v řízení o přečinu, kterého horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let (jako je tomu u smíru). Výhodou slovenské úpravy je, že stejně jako v případě smíru, nepožaduje přímo doznání obviněného k činu, postačuje prohlášení obviněného, že skutek spáchal. Úprava náhrady škody je stejná jako v českém trestním řádu, také zde však chybí požadavek na vydání bezdůvodného obohacení. Stejně tak je podmínkou pro využití tohoto institutu souhlas obviněného a dostatečnost rozhodnutí, souhlas poškozeného vyžadován není, ten má však, tak jako obviněný, možnost podat stížnost, která má odkladný účinek.

Zkušební doba může být dle slovenského trestního řádu stanovena na jeden až pět let, je tedy delší, než je tomu podle českého práva. Slovenský trestní řád dále nerozlišuje možnost uložit delší zkušební dobu a přidat podmínku zdržení se určité činnosti nebo složení peněžité částky jako podle § 307 odst. 2 trestního řádu, interval pro zkušební dobu je ve všech případech stejný, ve všech případech je však podle § 216 odst. 4 trestného poriadku možné uložit kromě omezení a povinností směřujících k řádnému životu i povinnost zdržet se činnosti, která vedla ke spáchání trestného činu. Pokud rozhodnutí o tom, zda se obviněný osvědčil nebo neosvědčil, nebylo vydáno bez zavinění obviněného, má se za to, že se osvědčil po dvou letech od uplynutí zkušební doby (což je doba delší než podle českého trestního řádu, kde tato doba činí jeden rok).

Obdobně, jako je tomu u smíru, je i okruh přečinů, kterých stíhání je možné podmíněně zastavit, zúžen o přečiny, kterými byla způsobena smrt, delikty korupční povahy (jsou vymezeny v části třetí osmé hlavy trestného zákona, slovenského trestního zákoníku) a trestné činy veřejných činitelů a zahraničních veřejných činitelů v souvislosti s výkonem jejich pravomoci a v rámci jejich odpovědnosti. Důvodů, proč jsou tyto kategorie deliktů vyloučeny z možnosti řešení odklonem, může být víc, zejména jejich

vysoká společenská závažnost a veřejný zájem na jejich stíhání, někteří odborníci, například Ščerba, však s takovou úpravou nesouhlasí, zejména u druhých dvou kategorií, korupčních přečinů a přečinů veřejných činitelů. Ten tvrdí, že vzhledem k výši trestních sazeb za činy spadající do těchto kategorií není podle slovenského zákonodárce jejich závažnost až tak vysoká a skutečným důvodem těchto ustanovení je snaha vyhnout se negativnímu veřejnému mínění v medializovaných případech korupce nebo jiných deliktů veřejných činitelů a uvádí, že v méně závažných případech by i u těchto činů, případně i u nedbalostních přečinů vedoucích k úmrtí, mělo být podmíněně zastavení trestního stíhání možné.¹¹⁶

Názor autorky na tuto problematiku není úplně jednoznačný, protože problematika korupce a zneužívání pravomocí ve veřejném sektoru představuje na Slovensku velký problém, na který by měl zákonodárce reagovat co nejméně shovívavým přístupem k pachatelům takové činnosti, na druhou stranu je však nutné rozlišovat i tyto delikty podle jejich společenské závažnosti, způsobené škody, konkrétních okolností případů a podle jednotlivých pachatelů a podle toho k jejich řešení i přistupovat. Stejně je tomu tak u nedbalostních přečinů, kde byla způsobena smrt člověka- jednotlivé případy se od sebe odlišují jak mírou zavinění pachatele, tak i jeho postojem k činu a snahou vyrovnat se s pozůstalými poškozeného. Vyloučit všechny trestné činy s následkem smrti, korupční trestné činy nebo trestné činy veřejných činitelů v souvislosti s výkonem jejich funkce, tedy i nedbalostní přečiny veřejných činitelů (před novelou z roku 2011 se zákaz dokonce vztahoval na všechny trestné činy veřejných a zahraničních veřejných činitelů¹¹⁷), zřejmě tedy není nejvhodnějším řešením. Z hlediska naplnění účelů odklonů, kterými jsou zejména náprava vztahů mezi obviněným a poškozeným, mezi obviněným a společností, náhrada způsobených škod a výchovné působení na obviněného, je však důležité, aby nebyl institut podmíněného zastavení trestního stíhání zneužíván v případech společensky závažné trestné činnosti zejména u orgánů veřejné moci. V případě, že by se zákonodárce rozhodl tuto úpravu změnit a podmíněně zastavení trestního stíhání v uvedených případech umožnit, by však bylo vhodné, aby byla mezi podmínky užití tohoto institutu zavedena i povinnost vydat bezdůvodné obohacení činem získané (což by bylo vhodné zavést do slovenského trestního řádu i bez odstranění těchto omezení).

¹¹⁶ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 132-135

¹¹⁷ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 134

7.2.1 Podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného

Podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného představuje specifickou formu podmíněného zastavení trestného stíhání nevyskytující se v českém trestním řádu, které hlavním účelem je zájem na objasnění některých závažných trestných činů spíše než na stíhání obviněného, který přispěl významnou mírou k jejich objasnění.¹¹⁸ Vznik tohoto institutu navázal na instituty dočasného odložení vznesení obvinění, zastavení trestního stíhání podle § 215 odst. 3 tr. por. a přerušení trestního stíhání podle § 228 odst. 3 tr. por., které se rovněž vztahují k tzv. spolupracující osobě.¹¹⁹

Podmíněně zastavit stíhání proti spolupracujícímu obviněnému může podle § 218 odst. 1 v přípravném řízení prokurátor a později pak soud, a to u toho obviněného, který se významnou mírou podílel na objasnění korupce, trestného činu založení, zosnování a podporování zločinecké skupiny, zločinu spáchaného organizovanou skupinou nebo zločineckou skupinou, trestných činů terorismu, nebo na zjištění nebo usvědčení pachatele takového trestného činu a zájem společnosti na objasnění takového trestného činu převyšuje zájem na trestním stíhání obviněného pro takový trestný čin nebo jiný trestný čin. Zároveň je zde výslovně uvedeno omezení užití tohoto institutu- podmíněně zastavit trestní stíhání není možné vůči organizátorovi, návodci nebo objednateli takového trestného činu.

Na rozdíl od obecné úpravy podmíněného zastavení trestního stíhání není v tomhle případě vymezen okruh trestných činů, podmíněné zastavení tedy není omezeno na přečiny ani není stanovena horní hranice trestní sazby a už z definice tohoto institutu vyplývá, že neplatí ani omezení vylučující okruhy trestné činnosti platné pro obecnou úpravu (podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného se vztahuje i na objasnění korupce). Zákon sice stanovuje, že podmíněně zastavit takové trestní stíhání (tedy dostižení dalších pachatelů, kteří se výrazněji podíleli na daném činu) je možné jen v případě, kdy objasnění trestné činnosti převyšuje veřejný zájem na stíhání obviněného a že u návodce, organizátora nebo objednatele (který se dá považovat za nejzávažnější „článek“ trestné činnosti) takový postup možný není, přece se však jeví jako problematické, že tento institut není vázaný na okolnosti určující závažnost činu ani na osobu pachatele a jeho nebezpečnost.¹²⁰

¹¹⁸ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 137

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 139

Podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného se dá vnímat i jako přísnější alternativa k úplnému (nepodmíněnému) zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného podle § 215 odst. 3, § 241 odst. 1 písm. e), § 244 odst. 1 písm. d), § 281 odst. 2, § 290 odst. 1 a § 320 odst. 1 písm. c) tr. por.¹²¹ Rozdíl mezi těmito instituty by měl podle názorů části odborné literatury spočívat v míře a kvalitě spolupráce obviněného jako i v míře zájmů společnosti na tom, aby byla obviněnému uložena zkušební doba k vedení řádného života v souladu se zákonem.¹²² S tímto názorem však například Ščerba nesouhlasí, a to především z důvodu, že zkušební doba, která se v tomto případě ukládá v trvání dvou až deseti let, slouží právě k spolupráci s orgány činnými v trestním řízení při odhalování vybrané trestné činnosti a i osvědčení obviněného je závislé podle § 219 odst. 1 právě na tom, či obviněný plnil během zkušební doby tyto úlohy. Během zkušební doby není možné ukládat obviněnému žádná další omezení nebo povinnosti, není zde ani povinnost nahradit poškozenému škodu způsobenou trestným činem a ani případné spáchání dalšího trestného činu není důvodem k rozhodnutí o neosvědčení obviněného.¹²³ Jedná se tedy o poměrně kontroverzní institut sloužící právě k odhalování závažné, zejména organizované trestné činnosti a k jeho užívání by se mělo přistupovat s patřičnou opatrností nejen vzhledem k činům, které mají být díky němu odhaleny, ale i k závažnosti činu obviněného a k jeho osobním vlastnostem. Tento institut nemá svůj protějšek v českém trestním právu, které zná jen upuštění od potrestání podle § 46 odst. 2 trestního zákoníku nebo mimořádné snížení trestu odnětí svobody podle § 58 odst. 4 trestního zákoníku, vymezení možnosti aplikace těchto institutů je však užší než je tomu u podmíněného zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného podle § 218 tr. por.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 139-140

¹²³ Tamtéž.

KAPITOLA 8

PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ V APLIKAČNÍ PRAXI

První dvě podkapitoly této kapitoly sumarizují využívání institutu podmíněného zastavení trestního stíhání vůči fyzickým a právnickým osobám v aplikační praxi orgány činnými v trestním řízení, a to okresními a krajskými státními zástupci a okresními a krajskými soudy v poměru k celkovému počtu vyřízených případů v průběhu uplynulých šesti let. Účelem je zjistit, jaké jsou aktuální trendy při využívání tohoto typu odklonu, zda počet takto řešených případů v posledních letech stoupá, klesá nebo zůstává v zásadě stejný a také míru osvědčení, respektive neosvědčení obviněných, kterých trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno. Statistické údaje pocházející z ročních výkazů o agendě trestní soudů a státních zastupitelství poskytují aktuální a přesné informace o počtech vyřízených případů, zahájených trestních stíháních i využitých odklonech. Závěr této kapitoly se pak zabývá možnostmi, jak zlepšit právní úpravu podmíněného zastavení trestního stíhání a případně i dalších odklonů do budoucna.

8.1 Využívání podmíněného zastavení trestního stíhání státními zástupci

Okresní státní zastupitelství:¹²⁴

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Vyřízené případy- FO	62 457	55 220	50 550	49 048	55 171	53 105
TS-FO	3 681	824	2 360	2 243	2 919	2828
Vyřízené případy- PO	---	8	31	99	228	243
PZTS- PO	---	0	5	2	5	0
PZTS se neosvědčilo	349	328	246	210	144	139

¹²⁴ Statistické údaje dostupné na <http://cslav.justice.cz/InfoData/vykazy-soudu-a-statnichzastupitelstvi.html> (dne 23. 07. 2017)

Krajské státní zastupitelství:¹²⁵

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Vyřízené případy-FO	1 654	2 478	2 460	2 307	2 476	2 272
PZTS-FO	31	11	21	25	38	24
Vyřízené případy-PO	---	3	6	15	40	46
PZTS- PO	---	0	0	0	0	0
PZTS se neosvědčilo	0	0	0	3	0	0

Podmíněné zastavení trestního stíhání státními zástupci v přípravném řízení je, jak prokazují uvedená čísla, zejména vzhledem k zákonné úpravě tohoto institutu, aplikováno v absolutní většině případů okresními státními zástupci v prvním stupni. Tento postup je využíván i krajskými státními zástupci, buďto v prvním stupni, nebo v odvolacím řízení, avšak v mnohem menším počtu případů, a to nejen v absolutních číslech vyplývajících z celkově menšího počtu řešených trestních věcí, ale i v procentuálním poměru, což je pochopitelné vzhledem k faktu, že krajské státní zastupitelství ze zákona řeší převážně závažnější trestnou činnost, u které aplikace odklonů obvykle možná není.

Četnost užívání podmíněného zastavení trestního stíhání v praxi státních zástupců má v posledních pěti letech kolísavou tendenci, přičemž nejméně často byl tento institut využit v roce 2012. Podle údajů z roku 2016 bylo podmíněně zastaveno trestní stíhání vůči 2852 osobám (jen fyzické osoby, 24 případů podmíněně zastaveno krajskými státními zástupci), což představuje pouze 5, 15% vyřízených případů za uplynulý rok. Případů řešených tímto způsobem výrazněji přibýlo oproti předchozímu roku v roce 2015 a v roce 2016 došlo k mírnému poklesu, to však přibližně odpovídá nárůstu a následnému poklesu celkového počtu vyřízených případů řešených okresními a krajskými státními zastupitelstvy. Celkově je však nutné konstatovat, že podmíněné zastavení trestního stíhání je v praxi státních zástupců stále využíváno dost zřídka. Ještě méně frekventováno je podmíněné zastavení trestního stíhání vůči právnickým osobám, v praxi možné od roku 2012, poprvé však využito v roce 2013 v 13, 51% případů. V dalších letech však aplikace podmíněného zastavení vůči právnickým osobám klesá, v roce 2015 bylo tímto způsobem

¹²⁵ Statistické údaje dostupné na <http://cslav.justice.cz/InfoData/vykazy-soudu-a-statnichzastupitelstvi.html> (dne 23. 07. 2017)

vyřešeno jen 1,86% vyřešených případů a v roce 2016 dokonce vůbec žádný. Úplně podmíněné zastavení trestního stíhání vůči právnickým osobám absentuje v praxi krajských státních zástupců, kdy od roku 2012 nebyl tímto způsobem řešen ani jeden případ, i když celkový počet případů trestních věcí právnických osob stoupá.

Podmíněné zastavení trestního stíhání v aplikační praxi státních zástupců v průběhu posledních několika let oproti předchozímu stavu postupně ustupuje své alternativě v zkráceném přípravném řízení, podmíněnému odložení podání návrhu na potrestání, jak je zřejmé ze starších statistických údajů.¹²⁶ Další odklony, narovnání a u mladistvých odstoupení od trestního stíhání, jsou státními zástupci uplatňovány i v současnosti ve srovnání s podmíněným zastavením trestního stíhání výrazně méně často.¹²⁷

Případy, kdy je rozhodnuto o tom, že se obviněný během zkušební doby neosvědčil a v trestním stíhání se pokračuje, jsou v praxi státních zástupců, jak je poznat z uvedených čísel, poměrně málo časté. Počet takových případů dokonce z roku na rok klesá a za rok 2016 bylo o neosvědčení rozhodnuto pouze v 139 případech. Toto číslo představuje 4,91% z počtu případů podmíněného zastavení trestního stíhání, o kterých bylo v roce 2016 rozhodnuto. V praxi krajských státních zástupců k případu rozhodnutí o neosvědčení obviněného dokonce v průběhu uplynulých šesti let nedošlo vůbec.

¹²⁶ SCHEINOST, Miroslav, VÁLKOVÁ, Helena a kol.: Sankční politika a její uplatňování. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, ISBN 978-80-7338-154-7, s. 96

¹²⁷ Statistické údaje dostupné na <http://cslav.justice.cz/InfoData/vykazy-soudu-a-statnichzastupitelstvi.html> (dne 23. 07. 2017)

8.2 Využívání podmíněného zastavení trestního stíhání soudy

Okresní soudy:¹²⁸

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Vyřízené případy- FO	106 351	107 178	112 594	108 472	96 646	89 926
PZTS- FO	1 709	1 891	2 007	2 004	1 930	1 903
Vyřízené případy-PO	---	6	19	111	181	213
PZTS-PO	---	0	0	7	4	5
PZTS se neosvědčilo	81	86	98	85	96	85

Krajské soudy:¹²⁹

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Vyřízené případy- FO	2 147	1 894	2 323	2 285	2 245	2 234
PZTS- FO	3	0	20	9	4	1
Vyřízené případy- PO	---	0	1	4	17	15
PZTS-PO	---	0	0	0	0	0
PZTS se neosvědčilo	0	0	0	0	0	0

Podmíněné zastavení trestního stíhání v aplikační praxi okresních a krajských soudů vykazuje zásadně ty samé trendy, jako je tomu u okresních a krajských státních zástupců. Počet případů, kdy se tento odklon uplatňuje, i zde střídavě stoupá a klesá převážně v souladu s celkovým počtem vyřízených případů. Z uvedených čísel je zřejmé, že k podmíněnému zastavení trestního stíhání dochází především ještě v přípravném řízení, tedy v praxi státních zástupců, tedy tato forma řešení trestních věcí je v soudním řízení méně častá, kupříkladu v řízení před okresními soudy v roce 2016 bylo tímto způsobem řešeno jen 2,11% případů (což opět, vzhledem na zákonnou úpravu tohoto institutu a jeho účel není překvapivé). Obdobně, jako u krajských státních zástupců, i krajské soudy se vypořádávají s výrazně menším množstvím případů než soudy okresní a podmíněné trestní stíhání zastavují v ještě nižším procentuálním poměru. Co se řízení vůči právníkům

¹²⁸ Statistické údaje dostupné na <http://cslav.justice.cz/InfoData/vykazy-soudu-a-statnichzastupitelstvi.html> (dne 23. 07. 2017)

¹²⁹ Statistické údaje dostupné na <http://cslav.justice.cz/InfoData/vykazy-soudu-a-statnichzastupitelstvi.html> (dne 23. 07. 2017)

osobám týče, i v praxi okresních a krajských soudů je podmíněné zastavení trestního stíhání téměř nevyužíváno.

Rozhodnutí o to, že se obviněný neosvědčil, jsou v praxi okresních soudů obdobně jako v praxi okresních státních zástupců zřídka. Zde nedochází ke každoročnímu poklesu těchto případů, avšak jejich procento je ještě nižší, než u okresních státních zástupců- podle údajů z roku 2016 představovaly takto řešené případy 4,46% z počtu podmíněně zastavených trestních stíhání za uvedený rok. Co se krajských soudů týče, zde opět k rozhodnutí o neosvědčení obviněných téměř nedochází, kdy tak od roku 2011 do roku 2016 bylo rozhodnuto pouze v jednom případě.

Údaje o aplikaci institutu podmíněného zastavení trestního stíhání v praxi orgánů činných v trestním řízení prozrazují ještě stále nepříliš časté uplatňování této formy alternativního řešení trestních věcí (a to zejména ve srovnání s počtem podaných obžalob a odsuzujících rozsudků¹³⁰). Počet případů, kde byl tento odklon uplatněn, je nízký i přesto, že míra rozhodnutí o tom, že se obviněný během zkušební doby neosvědčil, je nižší než 5% z případů řešených podmíněným zastavením trestního stíhání. Nízký počet pachatelů, kteří během zkušební doby nevedli řádný život nebo porušovali její podmínky, se dá bezpochyby považovat za dobrou správu svědčící o společensky pozitivních dopadech využívání podmíněného zastavení trestního stíhání. Vyvstává tu proto otázka, proč je tento institut uplatňován tak zřídka, a v souvislosti s tím v jaké míře jsou dosahovány hlavní účely tohoto institutu- a také dalších odklonů- kterými jsou náprava vztahů mezi poškozenými a obviněnými a také odlehčení soudního systému, respektive zrychlení vyřizování trestních věcí s ohledem na oprávněné zájmy všech zúčastněných stran. Podle názoru autorky je v aplikační praxi českých orgánů v trestním řízení stále dostatek prostoru na častější využívání alternativních postupů včetně podmíněného zastavení trestního stíhání.

8.3 Podmíněné zastavení trestního stíhání de lege ferenda

Současná právní úprava zejména právě podmíněného zastavení trestního stíhání se jeví na jedné straně vzhledem k nízké míře rozhodnutí o neosvědčení obviněného jako dobrá a účelná- na druhou stranu stále dost nízká míra užívání tohoto odklonu (jako i dalších odklonů) ve srovnání s celkovým počtem řešených trestních případů ponechává

¹³⁰ Statistické údaje dostupné na <http://cslav.justice.cz/InfoData/vykazy-soudu-a-statnichzastupitelstvi.html> (dne 23. 07. 2017)

otevřený prostor pro možné legislativní i praktické změny. K častější aplikaci odklonů ve vhodných případech by mohla vést zvýšená aktivita směřující ke vzdělávání soudců a státních zástupců ohledně využívání alternativních opatření a posilování jejich spolupráce s Probační a mediační službou.¹³¹ Vhodná by zřejmě byla i zákonná úprava ukládající těmto orgánům povinnost zabývat se možnostmi uložení alternativních opatření ve všech případech, kdy to zákon umožňuje. Rozšířit využití podmíněného zastavení trestního stíhání by bylo možné i jistou inspirací rakouskou právní úpravou, tedy zavedením možnosti navázat osvědčení obviněného na vykonání obecně prospěšných prací, případně také vytvořit nový typ odklonu založený na jejich vykonání.¹³²

Co se ochoty samotných obviněných souhlasit s tímto typem odklonu týče, autorka této práce souhlasí s názorem, že změna podmínky doznání k činu, které je využitelné v případném dalším trestním řízení, na prohlášení o spáchání skutku, které tímto způsobem použitelné není, jako je tomu v případě narovnání, by měla pozitivní vliv na využívání podmíněného zastavení trestního stíhání a její zavedení by bylo užitečné.

Na druhé straně se také objevují otázky, zda by neměly být podmínky pro podmíněné zastavení trestního stíhání určitým způsobem zpřísněny a postavení poškozeného posíleno. Jako způsob zpřísnění by bylo možné omezit okruh přečinů, u kterých je tento odklon možné aplikovat, například vyloučit trestné činy, kterými byla způsobena smrt, a to z důvodu vysoké společenské závažnosti těchto nedbalostních činů, jako je tomu v slovenském trestním právu. Další možností, pravděpodobně zdůvodnitelnou bojem proti korupci, by bylo vyloučení korupčních deliktů nebo trestných činů veřejných činitelů, opět inspirováno slovenskou právní úpravou. K takovým nepřilíš koncepčním změnám by se však podle názoru autorky přistupovat nemělo, vzhledem k tomu, že již v současné úpravě je podmínkou využití tohoto odklonu dostatečnost rozhodnutí vzhledem k osobě obviněného i k okolnostem činu, přičemž konkrétní okolnosti činu a vlastnosti a postoj pachatele jsou podle jejího názoru významnějším kritériem než samotná skutková podstata činu nebo jeho následek. V případech trestných činů s vysokou mírou závažné společenské škodlivosti by tak k podmíněnému zastavení trestního stíhání nemělo docházet ani v současnosti.

Smysluplnější by mohla být úprava zdůrazňující právě osobu obviněného a jeho

¹³¹ ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 447

¹³² ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9, s. 445

minulost, například požadavek předchozí bezúhonnosti obviněného. Postavení poškozeného by mohlo být zlepšeno umožněním podání opravného prostředku poškozeným i v případě, že o podmíněném zastavení trestního stíhání bylo poprvé rozhodnuto odvolacím soudem. Uvedené dva návrhy (požadavek bezúhonnosti obviněného a úprava možnosti podat opravný prostředek) se autorce této práce jeví jako vhodné návrhy *de lege ferenda*, kterých okamžité zavedení by nemělo představovat výraznější problém pro legislativní úpravu ani pro aplikační praxi.

Více problematická je otázka náhrady nemajetkové újmy, respektive případné změny zákona, které by vyžadovali její úhradu nebo dohodu o ní před schválením rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, a to hlavně z důvodu časové náročnosti určení její výše.

Další institut, při kterém by bylo možné inspirovat se slovenskou právní úpravou, je podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného jako institut napomáhající boji s organizovanou kriminalitou. Pokud by se však český zákonodárce rozhodl tento institut zavést, nebylo by zřejmě vhodné slovenskou úpravu přebrat v její současné podobě, která klade přílišný důraz na spolupráci obviněného s orgány činnými v trestním řízení a podstatně méně se zabývá závažností spáchaného činu, osobou pachatele a jeho způsobilostí a ochotou vést řádný život. Možnost podmíněně zastavit trestní stíhání spolupracujícího obviněného se jeví jako užitečný nástroj, který by v českém trestním právu mohl mít své místo, avšak jen za předpokladu, že kromě spolupráce při odhalování závažné trestné činnosti má mít na pachatele i výchovné působení a plnit účely a principy restorativní justice.

Možností, jak pozměnit a vylepšit současnou zákonnou úpravu podmíněného zastavení trestního stíhání či odklonů nebo alternativních způsobů řešení trestních věcí obecně je bezpochyby mnohem více, no aby bylo dosaženo žádoucího efektu pro všechny zúčastněné strany i celou veřejnost, je důležitá kvalitní odborná diskuse. Autorka však konstatuje, že dle jejího názoru je i současná podoba zákonné úpravy uvedených institutů poměrně kvalitní a jejich častější praktické užívání a dosahování žádoucích výsledků je spíše otázkou aplikační praxe a přístupu samotných orgánů činných v trestním řízení než legislativních změn.

ZÁVĚR

Záměrem této práce bylo zabývat se alternativními postupy při řešení trestních věcí, zejména procesními alternativami standardních postupů, dále pak podrobněji jedním z nich- podmíněným zastavením trestního stíhání, a to s pohledem na historii vzniku alternativních opatření, na jejich zavedení do českého trestního práva, na současnou podobu institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, jeho využívání v aplikační praxi a na možné vylepšení jeho úpravy do budoucna.

Podmíněné zastavení trestního stíhání je významným institutem českého trestního práva procesního, který i přes zatím ne příliš časté praktické uplatňování je druhým nejčastěji využívaným typem odklonu (až donedávna absolutně nejčastějším, prvním je v posledních letech jeho alternativa pro zkrácené přípravní řízení, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, které funguje na fakticky stejných principech). Dominantní postavení tohoto typu odklonu je dáno jednak jeho univerzalitou- je využitelné u široké škály trestných činů (všechny přečiny), u činů, kterými byla způsobena škoda i u těch, kde ke škodě nedošlo (na rozdíl od narovnání), u dospělých i mladistvých pachatelů (ve srovnání s odstoupením od trestního stíhání, určeným pouze pro mladistvé), v řízení proti fyzickým i právnickým osobám, jednak menší finanční náročnosti ve srovnání především s narovnáním (není nevyhnutné, aby v okamžiku schválení rozhodnutí byla škody již plně uhrazena, obvykle není vyžadováno složení částky na pomoc obětem trestních činů). Dalším důvodem je fakt, že podmíněné zastavení trestního stíhání nepředstavuje konečné rozhodnutí ve věci a tedy je možné chování obviněného dále sledovat a v případě jeho neosvědčení dále sankcionovat pokračováním v trestním stíhání, nejde tedy o formu řešení, která by jako konečné řešení věci měla slabý preventivní efekt do budoucna, o čemž svědčí i nízká míra případů rozhodnutí o neosvědčení obviněného. Fakt, že o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodují ve většině případů státní zástupci v přípravném řízení, svědčí o tom, že se naplňuje jeden z významných účelů tohoto institutu- zrychlit vyřizování trestních věcí. K ještě výraznějšímu odlehčení soudního systému by však pochopitelně došlo v případě častějšího uplatňování tohoto i dalších odklonů.

Dalším hlavním účelem existence podmíněného zastavení trestního stíhání je ochrana práv poškozeného a snaha nahradit mu vzniklé škody rychleji, než by k tomu došlo klasickým způsobem. Tuto funkci institut podmíněného zastavení trestního stíhání splňuje, neboť i v případě, že před rozhodnutím škoda ještě nebyla uhrazena, je její úhrada

požadována během zkušební doby. Další účel restorativní justice- záměr působit na pachatele méně závažné trestné činnosti výchovným způsobem- je dle názoru autorky u podmíněného zastavení trestního stíhání také naplněn existencí zkušební doby a možností uložit obviněnému omezení a povinnosti, jako i jeho povinností k činu se přiznat a nahradit způsobené škody.

Zatímco praktické využívání podmíněného zastavení trestního stíhání není v současnosti tak časté, jako by možná bylo žádoucí, autorka jednoznačně pozitivně hodnotí fakt, že k rozhodnutí o tom, že se obviněný neosvědčil, dochází jen v minimálním množství případů. Uvedená skutečnost vypovídá o efektivitě tohoto institutu a o jeho smysluplném postavení v českém trestním právu procesním. Samotný institut podmíněného zastavení trestního stíhání autorka vnímá pozitivně, stejně jako další odklony i hmotněprávní alternativní řešení trestních věcí. Jako mimořádně užitečnou vnímá Probační a mediační službu, které činnost je významná při zprostředkování kontaktů mezi pachatelem trestné činnosti a poškozenými a napomáhá tak naplňování cílů restorativní justice. Její poradní funkce při výběru vhodných způsobů řešení trestních věcí s ohledem na specifika jednotlivých případů a zejména jednotlivých obviněných je také velmi důležitá a ještě vyšší míra spolupráce mezi Probační a mediační službou a orgány činnými v trestním řízení je proto podle názoru autorky velmi žádoucí.

Závěrem této práce autorka vyjadřuje názor, že institut podmíněného zastavení trestního stíhání se za dobu třidvaceti let své přítomnosti v českém trestním právu osvědčil jako užitečný nástroj restorativní justice, který má pozitivní dopad jak na pachatele, tak na osoby poškozené trestnými činy a také na prevenci další trestné činnosti ze strany obviněných. Jeho uplatňování v odůvodněných případech je proto žádoucí a k případným budoucím změnám zákonné úpravy tohoto nebo dalších odklonů je důležité přistupovat mimořádně odborně a se zájmem zachovat pozitivní přínosy jejich působení v trestním právu.

ABSTRAKT

Podmíněné zastavení trestního stíhání je institut, který byl zaveden do českého trestního práva procesního před více než dvaceti lety. V průběhu let se tento alternativní způsob vyřizování trestních věcí stal nejčastěji využívaným (v posledních čtyřech letech druhým nejčastěji využívaným) způsobem ze všech alternativních způsobů nazývaných odklony. Tento odklon je uplatňován státními zástupci i soudy v případech méně závažných trestných činů. Podstatou podmíněného zastavení trestního stíhání je rozhodnutí státního zástupce nebo soudu nezahajovat standardní trestní řízení před soudem nebo ho zastavit za určitých podmínek, nejdůležitější z nich je pachatelova náhrada škod způsobených poškozeným trestným činem.

Cílem autorky této práce je popsat stručně historii alternativních způsobů řešení trestních věcí a jejich zavedení do českého trestního práva, dále specificky rozebrat institut podmíněného zastavení trestního stíhání, podmínky, které musí být splněny pro jeho užití, přínosy, které představuje pro české trestní právo a trestní proces a srovnat jej s dalšími typy odklonů jako i se slovenskou úpravou stejného institutu s mírně odchylnými podmínkami aplikace. Práce dále prezentuje reálné statistiky využívání podmíněného zastavení trestního stíhání v praxi státních zástupců a soudů a míru úspěšnosti tohoto institutu vzhledem k počtu znovuoobnovených trestních stíhání pro porušení podmínek ve zkušební době.

Práce je sestavena z osmi kapitol. První kapitola pojednává o konceptu a principech restorativní justice. Tématem druhé kapitoly jsou odklony v českém trestním právu ve všeobecnosti, zatím co třetí kapitola se zabývá specifickými podmínkami pro využití podmíněného zastavení trestního stíhání. Obsahem čtvrté kapitoly jsou procesní postupy a požadavky. Pátá kapitola pojednává o dopadech podmíněného zastavení trestního stíhání na obviněného i na poškozené a šestá tento institut srovnává s dalšími druhy odklonů v českém trestním právu. Sedmá kapitola obsahuje srovnání jak obecné úpravy odklonu, tak konkrétně úpravu podmíněného zastavení trestního stíhání v českém a slovenském trestním právu. Závěrečná, osmá kapitola obsahuje statistické údaje ohledně využívání tohoto odklonu státními zástupci i soudy a dále několik úvah autorky souvisejících s tématem podmíněného zastavení trestního stíhání a možných návrhů právní úpravy do budoucna.

V závěru práce autorka shrnuje, že podmíněné zastavení trestního stíhání je užitečným nástrojem trestního práva procesního s prokázanými pozitivními

dopady na pachatele, poškozené i společnost jako celek a proto má smysl nejen jeho zachování v českém trestním právu, ale i častější praktické využívání, vzhledem k tomu, že míra neúspěchu je nízká a cíle, které tento institut sleduje-náprava vztahů mezi obviněnými a poškozenými, odškodnění poškozených, nápravní a preventivní dopady na pachatele a odlehčení systému trestní justice od zdlouhavých trestních řízení- se jeví jako naplněny tímto institutem.

ABSTRACT

Conditional discontinuance of criminal prosecution is an institute that was introduced into Czech criminal procedure law more than twenty years ago. Over the years, this alternative way of handling criminal cases has become the most commonly used (in the last four years, the second most commonly used) means of all alternative ways called diversions. This diversion is used by both prosecutors and courts in cases of less serious criminal offenses. The point of conditional discontinuance of criminal prosecution is the decision of the prosecutor or the court not to initiate criminal court proceedings or cease them under certain conditions, the most important of them being the offender reimbursing the injured party for the damages caused by the crime.

The goal of the author of this thesis is to briefly write about the history of alternative ways of handling criminal cases and their introduction into Czech criminal law, then to move on to specifically discussing the institute of conditional discontinuance of criminal prosecution, the conditions that must be met for its use, the benefits it brings into Czech criminal law and criminal proceedings and to compare it with other types of diversions, as well as with the use of the same institute in Slovak criminal law under slightly different conditions. The thesis then shows some actual statistics of the practical use of conditional discontinuance of criminal prosecution by prosecutors and by courts and its success rates in terms of how often are the criminal proceedings reopened because of the offender's breach of conditions.

The thesis is comprised of eight chapters, the first talking about the concept and principles of restorative justice. The second chapter's topic is diversions in Czech criminal law in general, while the third chapter discussed the specific requirements for the use of conditional discontinuance of criminal prosecution. The contents of the fourth chapter are the procedural standards and requirements. The fifth one discusses the impact conditional discontinuance of criminal prosecution has on both the offender and the victim and the sixth compares it to other types of diversions present in Czech criminal procedure law. The seventh chapter compares the Czech law regarding both diversions in general and specifically conditional discontinuance of criminal prosecution to the way Slovak law handles these issues and the final, eighth chapter is comprised of statistics of the use of this diversion by prosecutors and courts and of some suggestions on the topic and possible legislative changes for the future from the author.

In the end of the thesis, the author concludes that conditional discontinuance of criminal prosecution is a useful tool of criminal procedure law that has proven its positive impacts on the offenders, the victims as well as on the society as a whole and therefore it should not only remain a part of Czech criminal law, but it should be used more frequently in practice, as its failure rate is low and the goals for which it was intended- reconciliation between victims and offenders, victims' reimbursements, corrective and preventive impacts on the offenders and unburdening the criminal justice system from lengthy court proceedings- seem to be achieved by this institute.

SEZNAM ZDROJŮ

Knižní zdroje

JELÍNEK, Jiří.: Trestní právo procesní. 4. aktualiz. a dopl. vyd. podle stavu k 1.10.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-160-1

ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vyd. Praha: Leges, 2014 ISBN 978-80-87576-93-9

SCHEINOST, Miroslav, VÁLKOVÁ, Helena a kol.: Sankční politika a její uplatňování. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, ISBN 978-80-7338-154-7

STRÉMY, Tomáš (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-034-5

STRÉMY, Tomáš (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Trnava: Leges, 2015, ISBN 978-80-7502-104-5

ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.): Probace a mediace: Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-757-2

TOMÁŠEK, Jan, DIBLÍKOVÁ, Simona, SCHEINOST, Miroslav: Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, ISBN 978-80-7338-163-9

JELÍNEK, Jiří (ed.): Alternativní řešení trestních věcí. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015, trestní sekce. Praha:Leges, 2015, ISBN 978-80-7502- 109-0

JELÍNEK, Jiří, ŘÍHA, Jiří, SOVÁK, Zdeněk: Rozhodnutí ve věcech trestních. 3. aktualizované a přepracované vydání podle právního stavu k 1. 2. 2015. Praha: Leges, 2015, ISBN 978-80-7502-066-6

Zákony a jiné prameny práva

Zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě)

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství

Zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů

Judikatura

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. května 2015, sp. zn. 6 Tdo 385/2015-30

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. května 2013, sp. zn. 4 Tdo 453/2013-16

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. září 2014, sp. zn. 5 Tz 41/2014-11

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. ledna 2011, sp. zn. 3 Tdo 1611/2010-17

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. září 2011, sp.zn. 15 Tz 43/2011-34

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. června 2003, sp. zn. 6 Tdo 505/2003

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové-pobočka v Pardubicích ze dne 18. prosince 2013, sp. zn. 52Ad 14/2013-56

Nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2013, sp. zn. III. ÚS 156/2012

Internetové zdroje

www.pmscr.cz

www.justice.cz

www.nsoud.cz

www.nsz.cz

www.zakonyprolidi.cz

KLÍČOVÁ SLOVA

Podmíněné zastavení trestního stíhání, odklon, restorativní justice

KEY WORDS

Conditional discontinuance of criminal prosecution, diversion, restorative justice